

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra sociologie a andragogiky

Michaela Dokoupilová

System sociálního zabezpečení v České republice se zaměřením na dávky pomoci v hmotné nouzi v souvislosti s výkonem veřejné a dobrovolnické služby

Social security system in the Czech Republic, with the focus on the benefits of assistance in material distress in connection with the accomplishment of public and voluntary service

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Olga Nepšinská

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Přerově dne 20. března 2011

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala Mgr. Olze Nepšinské, vedoucí mé bakalářské práce za konzultace, odborné vedení a vstřícný přístup, kterou mi věnovala po celou dobu přípravy této práce.

Anotace

Cílem bakalářské diplomové práce je z vybraného vzorku respondentů metodou dotazování, konkrétně technikou dotazníku vyhodnocovat, jak respondenti, příjemci dávek pomoci v hmotné nouzi a dále samotní pracovníci agendy dávek pomoci v hmotné nouzi a pracovníci Odboru sociálních věcí a zdravotnictví hodnotí institut veřejné a dobrovolnické služby.

Teoretická část práce vychází z popisu systému sociálního zabezpečení v České republice – zabývá se sociální politikou ve společenském systému, opírá se i o definici sociální politiky, její orientaci, dotýká se širšího a užšího pojetí sociální politiky a popisuje funkce sociální politiky se zaměřením se na sociální pomoc v našem státě. Poukazuje na roli státu v sociální politice doposud a na roli státu v sociální politice do budoucna a dále je práce podrobně zaměřena na institut veřejné a dobrovolnické služby.

V empirické části jsou vyhodnoceny dotazníky vyplněné klienty - příjemci dávek pomoci v hmotné nouzi a pracovníky úřadu zabývajícími se veřejnou službou, rozebrána je z každá z otázek v dotaznících a následně provedeno vyhodnocení motivačního cyklu při výkonu veřejné služby, podtržené skutečným výčtem osob vykonávajících veřejnou a dobrovolnickou službu v Přerově. Taktéž budou předloženy konkrétní počty osob vykonávajících veřejnou a dobrovolnickou službu za období červenec 2009 až prosinec 2009.

Abstract

The aim of this bachelor's thesis is to analyse how the respondents – recipients of benefits in material need, the staff of benefits in material need and the staff of the Department of Social Affairs and Health – evaluate the newly created Institute of Public and Voluntary Services. This is done by the method of questioning the chosen sample of respondents.

The theoretical part of the thesis is based on the description of the social security system in the Czech republic. The social policy and its orientation is defined in this thesis. Further, I describe the wider and narrower focus of social policy and the function of social policy focusing on social assistance in our country. The role of the government in social policy so far and its role in the future is also shown here. Further, the thesis is closely focused on the Institute of Public and Voluntary Services.

The questionnaires of recipients of benefits in material need and staff engaged in public services are analysed in the empirical part of the thesis. Each question in the questionnaires is examined and followed by the analysis of motivation for performing public services. This is highlighted by the actual list of people performing public and

voluntary service in Přerov. Specific numbers of people performing public and voluntary service in the period from July 2009 to December 2009 are also presented in this thesis.

OBSAH

ÚVOD

1	SOCIÁLNÍ POLITIKA, JEJÍ PODSTATA, ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA A SYSTÉM SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ V ČESKÉ REPUBLICE	10
1.1	Vymezení sociální politiky	10
1.2	Cíle sociální politiky	14
1.3	Základní principy sociální politiky	14
1.4	Objekty a subjekty sociální politiky	15
1.5	Funkce sociální politiky.....	17
1.6	Transformace sociální politiky	19
2	DÁVKY SOCIÁLNÍ PÉČE	21
2.1	Životní minimum dle zákona č. 463/1991 Sb., o životním minimu, ve znění účinném do 31. 12. 2006	21
2.2	Sociální potřebnost dle zákona ČNR č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti, ve znění účinném do 31. 12. 2006.....	24
3	SYSTÉM POMOCI V HMOTNÉ NOUZI	28
3.1	Současná právní úprava.....	28
3.2	Základní nástroje sociální pomoci.....	30
3.2.1	Poradenství.....	30
3.2.2	Sociálně-právní ochrana	30
3.2.3	Sociální prevence.....	31
3.2.4	Sociální služby	31
3.2.5	Dávky sociální péče	32
3.3	Životní a existenční minimum	32
3.3.1	Životní minimum společně posuzovaných osob.....	33
3.3.2	Existenční minimum	34
4	HMOTNÁ NOUZE	37
4.1	Příspěvek na živobytí	39
4.2	Doplatek na bydlení.....	41
4.3	Mimořádná okamžitá pomoc.....	41
5	VEŘEJNÁ A DOBROVOLNICKÁ SLUŽBA.....	43
5.1	Veřejná služba.....	43

5.2	Dobrovolnická služba	45
EMPIRICKÁ ČÁST		46
6	PŘEDMĚT A CÍLE VÝZKUMU	46
6.1	Metodologie.....	46
6.2	Objekt výzkumu.....	47
6.3	Formulace hypotéz.....	47
7	VYHODNOCENÍ A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	48
7.1	Vyhodnocení hypotéz.....	62
8	ZÁVĚR.....	63
PŘEHLED POUŽITÉ LITERATURY		65
SEZNAM PŘÍLOH		67
SEZNAM TABULEK		66
SEZNAM GRAFŮ.....		67

ÚVOD

V teoretické části se práce zabývá systémem sociálního zabezpečení v ČR, zaměřuje se na sociální pomoc v našem státě, která je ukotvena zejména zákonem č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů (dále také „zákon o pomoci v hmotné nouzi“), a s tím souvisejícím zákonem č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů (dále také „zákon o životním a existenčním minimu“). Dále se bakalářská práce konkrétně věnuje institutu dobrovolnické služby a veřejné služby, který byl zaveden do systému pomoci v hmotné nouzi na základě novelizace zákonem č. 382/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony (dále jen „zákon č. 382/2008 Sb.“), a to v návaznosti na vykonávání těchto činností autorkou této práce zabezpečovanými klienty Odboru sociálních dávek Magistrátu města Přerova, a s tím související výše výplaty dávky pomoci v hmotné nouzi - příspěvku na živobytí. Záměrem bude zjistit, jak počet odpracovaných hodin v daném měsíci působí na výši dávky a jak tato skutečnost souvisí s motivací pro práci příjemců dávky, tedy posouzení motivačního hlediska zvýšení si dávky v úměře k počtu vykonaných hodin.

V současné době zatím neexistují srovnání výše uvedených skutečností, tedy počet osob vykonávajících veřejnou službu na počátku období účinnosti zákona č. 382/2008 Sb. a v následujících měsících s ohledem na navýšení dávek pomoci v hmotné nouzi, součty vyplacených navýšených dávek a dále působení motivačního programu v počátečním období a v následném období. Proto by tato práce mohla být ku prospěchu a dále využita v rámci statistického přehledu a hlavně na základě zjištěných závěrů bude možno zvážit další efektivnější práci s dlouhodobě nezaměstnanými klienty. Pro statistické účely bude bráno období od června 2009 do prosince 2009.

Závěrem bude zjišťována prospěšnost novelizace zákona o pomoci v hmotné nouzi. Další porovnání bude vytvořeno pomocí tabulkového srovnání vyplacených dávek sociální péče v roce 2006 a dávek pomoci v hmotné nouzi vyplacených v roce 2007 až 2009. Porovnáním bude zjištěno, zda vytvořený třetí pilíř sociálního systému, který byl vybudován hlavně z důvodu potřeby úspor výdajů ze státního rozpočtu, tento účel plní a zda splňuje další atribut zavedeného systému, a to navození

motivace pro dlouhodobě nepracující příjemce dávek pomoci v hmotné nouzi, ale i pracovníkům na Odboru sociálních věcí a zdravotnictví Magistrátu města Přerova, kteří klientům zajišťují výkon veřejné služby v městě Přerově.

1 SOCIÁLNÍ POLITIKA, JEJÍ PODSTATA, ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA A SYSTÉM SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ V ČESKÉ REPUBLICE

Tato kapitola se zabývá základní charakteristikou sociální politiky. Vymezuje sociální politiku ve společenském systému, dotýká se širšího a užšího pojetí sociální politiky, cílů sociální politiky, posuzuje nynější model sociální politiky České republiky. Popisuje funkce a nástroje sociální politiky. Vymezuje roli státu v sociální politice doposud a roli státu v sociální politice do budoucna a tuto kapitolu zakončuje popis transformace sociální politiky po roce 1989.

1.1 Vymezení sociální politiky

Při hledání odpovědi na otázku, co je sociální politika, je vhodné vyjít z obecného vymezení politiky vůbec. Politiku lze obecně chápat jako specifickou společenskou činnost, projevující se zejména souborem různých opatření, tedy jako konkrétní jednání různých subjektů na různých úrovních, kterými je ovlivňována společenská realita v nejširším slova smyslu. Touto činností jsou prosazovány a naplňovány určité cíle volené především na základě vědeckého poznání. Politika by měla působit ve směru objektivních vědecky podložených trendů. To znamená, že jako činnost předpokládá vysokou odbornou úroveň a profesionalitu, včetně schopnosti správně zvažovat podmínky, čas, prostředky, způsoby, formy a metody posuzování a realizování cílů. Její praktická realizace je výsledkem nejrozmanitějších střetů politických sil, které prosazují určité teoretické koncepty či jejich prvky, ale i pragmatické cíle, mnohdy i parciální zájmy a samozřejmě je i výsledkem ekonomických možností a národních specifik a tradic společnosti.¹²

Sociální politika je tedy politikou, která se primárně orientuje k člověku, k rozvoji a kultivaci jeho životních podmínek, dispozic, k rozvoji jeho osobnosti a kvality

¹² Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s.22.

života. Jako takové jí přísluší zcela určité a významné místo v rámci celého společenského systému.¹³

Sociální politiku lze považovat za sféru relativně samostatnou, průřezovou, za systém sociálních vztahů, podmínek a procesů, které se projevují v obsahu a charakteru činností, v chování, v potřebách, v zájmech, hodnotách a cílech sociálních subjektů. Koncentruje se k životním podmínkám lidí, na rozvoj člověka, jeho bytostných tvůrčích sil, osobnosti a individuality.¹⁴

„Sociální politika jako sociální praxe je praktickou činností, politickým procesem, zároveň je ovšem předmětem odborného zájmu sociální politiky jakožto vědního oboru.“¹⁵

Sociální politika se tedy vymezuje rozlišením na praktickou a vědní aktivitu.

Sociální politika jako praktická aktivita formuje vztah jedinců a sociálních podmínek jejich života. Každý je nějak účasten sociální politiky, nějakým způsobem ji spoluvytváří, ať už jde o něj samého, o život jeho rodiny, o život společenství. Zároveň je však každý vystaven sociálním podmínkám, které nemá ve své moci, které jsou pro něj něčím vnějším. Sociální politika je neurčitý, reziduální pojem, někdy označuje i tři čtvrtiny aktivit vlády, jindy pouze snahu udržet příjem chudých na určité úrovni. Tedy hlavním cílem sociální politiky je čelit sociálním a ekonomickým ohrožením, s nimiž se lidé v průběhu života setkávají, případně vytvářet příznivé podmínky pro rozvoj jednotlivců a sociálních skupin.¹⁶

„Sociální suverenitu a sociální bezpečí lze považovat za základní obecné charakteristiky postavení člověka v životě, o něž vědomě či podvědomě usiluje každý jedinec a v určité míře i společnost. Zajišťuje vedení sociálně přijatelného

¹³ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s.17.

¹⁴ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 22 a 23.

¹⁵ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 22 a 23

¹⁶ Potůček, Martin. *Sociální politika*. 1. vydání. Praha. Sociologické vydavatelství, 1995, s.30-31.

a do budoucna otevřeného života, podporuje aktivní postoje jedinců a stabilitu a prosperitu společnosti.“¹⁷

Názor na sociální politiku jako takovou souvisí s vnímáním samotného pojmu „sociální“. Ten je obvykle chápán ve třech významových rovinách¹⁸:

- **v nejširším slova smyslu**, tj. sociální jako společenský
- **v užším slova smyslu**, tj. sociální jako aktivity bezprostředně směřující ke zdokonalování životních podmínek lidí,
- **v nejužším slova smyslu**, tj. spíše ve smyslu kurativním, ve smyslu řešení nepříznivých sociálních situací.

Titmuss považuje za jádro sociální politiky problematiku¹⁹:

- práce a zaměstnanosti
- sociálních dávek
- sociální péče/pomoci/podpory

Toto jádro sociální politiky doplňuje o

- rodinou politiku
- svépomocná a zájmová sdružení a organizace
- obce a regiony jakožto subjekty sociální politiky
- distribuce placené a neplacené práce.

Titmuss dále nachází v sociální politice jako praktické aktivity tři znaky²⁰:

- prospěšnost občanům

¹⁷ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 24.

¹⁸ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 21 a 22

¹⁹ Potůček, Martin. *Sociální politika*. 1. vydání. Praha. Sociologické vydavatelství, 1995, s.31.

²⁰ Potůček, Martin. *Sociální politika*. 1. vydání. Praha. Sociologické vydavatelství, 1995, s. 31.

- vázanost na ekonomické i mimoekonomické cíle (například udržení minimálního příjmu)
- užívání nástrojů umožňujících přerozdělování (redistribuci) zdrojů od bohatých k chudým.

Sociální politika jako vědní disciplína se zabývá zkoumáním sociální politiky jako praktické aktivity, tj. analýzou procesů tvorby a realizace politik dotýkajících se vztahů občanů a sociálních podmínek jejich života. Pro sociální politiku je typická problémová a empirická orientace – nikoliv vázanost na jedinou vědní disciplínu. Nicméně přístupy některých vědních oborů jsou uplatňovány častěji a to v ekonomii, sociologii, politické vědě nebo v právu²¹.

V České republice je v současnosti dosti frekventované pojetí, které je založeno na dvou přístupech, a to na širším pojetí sociální politiky a užším pojetí sociální politiky.

U širšího pojetí lze sociální politiku vymezit jako konkrétní jednání zejména státu, ale i ostatních subjektů, kterým je ovlivňována sociální sféra společnosti. Sociální politika je vnímána jako aktivity vážící se bezprostředně k životním podmínkám lidí. Toto vymezení je významné především pro dlouhodobé koncepční úvahy o sociální politice, souvisí s volbou typu sociální politiky, s tvorbou určitého sociálního programu.²²

Cílem sociální politiky **v užším pojetí** je především reagovat na sociální rizika a jejich možné negativní důsledky, eliminovat sociální tvrdosti, které provázejí fungování tržního mechanismu. Toto pojetí redukuje sociální politiku na systém opatření především v oblasti zaměstnanosti a sociálního zabezpečení. Užší pojetí mělo a má značný význam pro průběh ekonomické transformace a zajišťování sociálního míru.²³

²¹ Potůček, Martin. *Sociální politika*. 1. vydání. Praha. Sociologické vydavatelství, 1995, s. 33.

²² Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 25.

²³ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 25.

1.2 Cíle sociální politiky

Sociální politika je charakterizována jako určitá společenská činnost, která směřuje k ovlivňování sociální reality. Touto činností jsou prosazovány určité, tj. sociálně politické cíle. Tyto cíle je možno obecně charakterizovat jako normativní vymezení chtěné budoucnosti tj. budoucí podoby a charakteru sociální politiky. Je typické, že tyto cíle by měly²⁴:

- sledovat zákonitosti společenského vývoje, a být tedy stanovovány v jeho intencích,
- zobrazovat potenciály budoucího rozvoje, tedy možnosti, které v latentní podobě mohou přivodit určité změny v sociální politice,
- být v potřebné míře konkretizovány (např. z hlediska času, formy, způsobu řešení sociálních problémů, nákladovosti).

1.3 Základní principy sociální politiky

Sociální politika směřuje k ovlivňování sociální reality. Přitom musí respektovat určité základní principy, tj. myšlenkové postupy, vedoucí ideje, které jsou pro ni určující, které jsou jí vlastní a které se v ní také více či méně zřetelně promítají.²⁵

Principy, které jsou všeobecně pro sociální politiku jako takovou považovány za typické, určující a nejvýznamnější:²⁶

Princip sociální spravedlnosti – sociální politiku lze vymezit pravidly, podle nichž jsou ve společnosti rozdělovány příjmy a bohatství a také životní příležitosti a předpoklady mezi jednotlivé občany, případně sociální skupiny.²⁷

²⁴ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 37.

²⁵ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 27

²⁶ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 28

²⁷ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 28

Princip sociální solidarity – souvisí především s utvářením a rozdělováním životních podmínek a prostředků jedinců a sociálních skupin v zájmu naplňování ideje sociální spravedlnosti.²⁸

Princip subsidiarity – princip spojující osobní odpovědnost se solidaritou – každý je povinen nejdříve pomoci sám sobě, nemá-li tuto možnost, musí mu pomoci rodina.²⁹

Princip participace – základní myšlenkou participace je, že lidé, jejichž život je ovlivňován určitými opatřeními a rozhodnutími, musí mít také možnost účastnit se procesu, který vede k jejich přijímání a realizaci.³⁰

1.4 Objekty a subjekty sociální politiky

Objekty sociální politiky jsou jednotlivci nebo sociální skupiny, jimž jsou sociálněpolitická opatření určena, na koho mají působit a vyvolávat žádoucí sociální chování. Objekty jsou podle charakteru a zamýšleného účelu určitých opatření strukturovány.³¹

Subjekty sociální politiky jsou ti, kdo mají zájem, vůli, schopnosti, předpoklady a prostředky k určité sociální činnosti či chování a kdo takové činnosti může iniciovat a naplňovat. Subjekty koncipují, připravují a realizují sociální politiku a nesou za ni před objekty svůj díl odpovědnosti.³²

Pro sociální politiku, její charakter, rozsah a efekty je rozhodující, jaká role je přisuzována jednotlivým subjektům. Podle míry účasti v praxi sociální politiky se

²⁸ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 32

²⁹ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 34

³⁰ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 36

³¹ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 67.

³² Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 67

rozlišují i její určité typy. Každý z těchto tří typů se opírá o svůj vlastní myšlenkový koncept:³³

Redistributivní typ – jeho nosnou myšlenkou je, že sociální potřeby lidí vnímá jako sociální práva. Ve své podstatě se orientuje na univerzální poskytování dávek, tj. na celou populaci, resp. vymezené sociální skupiny (např. rodiny s dětmi apod.), bez ohledu na to, jaké jsou jejich individuální možnosti pokrýt potřeby. Je velice náročný na ekonomické zdroje, vyžaduje proto značný rozsah redistribucí.³⁴

Výkonový (korporativní) typ – hlavní myšlenkou tohoto typu je, že sociální potřeby mají být primárně uspokojovány na základě výkonu a produktivity. Je založen na širší kooperaci občanů a nejčastěji také na aplikaci obligatorního sociálního pojištění. Míra redistribuce je zde ve srovnání s redistributivním typem nižší, neboť významným zdrojem financování dávek jsou v tomto případě prostředky pojistných fondů.³⁵

Reziduální typ – tento typ má kořeny ve filozofii tzv. „laiser faire“. Zdůrazňuje individuální odpovědnost každého za uspokojování sociálních potřeb. Spoléhá téměř výhradně na trh a jeho instituce a na rodinu. Teprve v případech, kdy tyto subjekty selžou, nastupuje státní sociální politika. Odpovědnost státu za sociální situace občanů je však minimální, dávky které poskytuje jsou relativně skromné a jejich poskytování je testováno příjmy. Role státu jako subjektu sociální politiky je zde potlačena, míra redistribuce je zde ze všech typů nejnižší.³⁶

Odlišnost jednotlivých typů sociálních politik v zásadě plyne z míry sociálního chování státu. Vyjdeme-li ze současných poměrů moderních států, je možné říci, že každý moderní stát se v sociální politice angažuje. Sociální politiky se však liší právě mírou a také způsoby angažovanosti státu v sociální politice. Model sociální politiky v každé konkrétní zemi je nutně vždy určitým „mixem“ rysů všech uvedených typů. Totéž platí i pro model sociální politiky České republiky. Ani ji nemůžeme dnes

³³ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 51

³⁴ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 51

³⁵ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 52

³⁶ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 52

jednoznačně přiřadit k jednomu typu. Jisté je, že model sociální politiky České republiky se utváří jak v reakci na naši socialistickou minulost, tak v reakci na změny společenského systému po roce 1989.³⁷

1.5 Funkce sociální politiky

„Sociální politika plní v životě jedince i společnosti vícero funkcí, jejichž vedoucím motivem by mělo být respektování a naplňování cílové funkce sociální politiky. Každé členění funkcí je jistou schematizací. V reálném životě je třeba respektovat, že funkce sociální politiky spolu vzájemně souvisí, působí komplexně a vztahují se k velice rozmanitým objektům.“³⁸

„Funkce mohou mít a mají na objekty svého působení velice diferencovaný vliv. Ve svém souhrnu se samozřejmě projevují i jistým vlivem globálním, tj. působí na společnost jako celek.“³⁹

Ochranná funkce

Touto funkcí máme na mysli řešení již vzniklých sociálních událostí, kdy jedinec či sociální skupina jsou znevýhodněny ve vztahu k ostatním, ať již ekonomickém, či sociálním smyslu. V podstatě jde tedy o zmírnění či odstranění důsledků určitých sociálních událostí, ať již jsou spojeny se světem práce, nebo s životními stádii a událostmi. Jde o funkci historicky nejstarší, která tvoří tradiční a stabilní prvek sociální politiky.⁴⁰

Rozdělovací a přerozdělovací (redistribuční) funkce

Touto funkcí je určován podíl jednotlivců na výsledku ekonomické činnosti a na společenském bohatství. V zásadě řeší co, jak, komu, za co a podle čeho rozdělovat. Hlavní pozornost směřuje k příjmům, ke mzdám a důchodům a jejich

³⁷ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 53

³⁸ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 54

³⁹ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 55

⁴⁰ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 57

redistribuci. Rozdělovací funkcí je tedy třeba rozumět více než jen rozdělování důchodů. Je to i účelné začleňování lidí do společnosti, je to i rozdělování prostředků, podmínek a předpokladů sloužících ke zdokonalování jejich života a osobnímu rozvoji.⁴¹

V každé době a zemi existuje určitá prahová hodnota přijatelné nerovnosti, a tedy i míry redistribuce. Vždy se však pohybuje v podstatě mezi dvěma mantinely⁴²:

- **příliš vysoká míra přerozdělování** oslabuje podněty k práci a podnikání. Podnikatelským subjektům může vysoké zdanění přinášet riziko útlumu aktivit a potlačení jejich ekonomické motivace,
- **příliš nízká míra přerozdělování** může oslabit stabilitu a rozvojové možnosti společnosti. Může mít za následek nedostatečný rozvoj vzdělávacího systému, nadměrný výskyt chudoby a sociální neklid, snížení agregátní poptávky, mobility na trhu práce.

Homogenizační funkce

Tato funkce je považována za relativně novou funkci sociální politiky. Je velmi těsně spojena s funkcí předchozí, neboť v intencích záměrů redistributivních politik vyspělých zemí je směřovat i k určitému příjmovému vyrovnání. V tomto smyslu lze říci, že jde o dosahování určité stejnorodosti v uspokojování základních životních potřeb. Nejzřetelněji se homogenizační funkce projevuje zejména v sociální pomoci nízkopříjmovým skupinám obyvatelstva, jímž je opatřeními sociální politiky dorovnáván příjem do výše společensky uznaného standardu.⁴³

Stimulační funkce

Posláním stimulační funkce je podporovat, podněcovat a vyvolávat žádoucí sociální jednání jednotlivců a sociálních skupin jak v oblasti ekonomické, tak i mimo ni. Je tedy zaměřená na ovlivňování žádoucího, chtěného, zamýšleného vývoje sociálních a ekonomických procesů, jevů a vztahů. Sociální politika těmito opatřeními podporuje všeobecnou hospodářskou prosperitu. Svým stimulačním zaměřením,

⁴¹ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 56

⁴² Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 58

⁴³ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 60

vytvářením záchranných sociálních sítí a garantováním základních sociálních jistot má sociální politika výrazný stabilizační efekt, neboť tlumí sociální neklid a zabraňuje sociálním erupcím.⁴⁴

Preventivní funkce

Snahou preventivní funkce je zabránit zcela nebo alespoň v co největší míře tomu, aby k nežádoucím sociálním situacím vůbec docházelo. Naplňování této funkce znamená, že sociální politika musí svými opatřeními směřovat k odstranění příčin různých nepříznivých sociálních situací, které brání integraci člověka do společnosti.⁴⁵

1.6 Transformace sociální politiky

Podstatou procesu transformace je přeměna dřívějšího společenského systému se všemi jeho základními atributy na nový společenský systém. Prioritní úlohu v něm nesporně zaujímá ekonomická a sociální oblast.⁴⁶

Sociální reforma je procesem relativně dlouhodobým a v jistém slova smyslu časově neomezeným, protože sociální politika je vždy živým systémem a jako takovou ji nikdy nelze považovat za definitivní. Jde o proces, v němž se mění minulý sociální systém za nový. Sociální reforma byla započata v roce 1990 kdy byl vládou přijat „Scénář sociální reformy“, který položil také základy k vybudování sociální politiky nového typu a vytvořil sociální záchranné sítě. Jimi stát garantuje svým občanům minimální úroveň pomoci v případě, že se ocitnou v závažných a státem uznaných nepříznivých sociálních situacích.⁴⁷

V rámci transformace systému sociálního zabezpečení na systém sociální ochrany obyvatelstva byly na počátku 90. let v České republice v souladu právě s výše

⁴⁴ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 60, 61

⁴⁵ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 61

⁴⁶ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 92

⁴⁷ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 102

uvedeným „Scénářem sociální reformy“ zahájeny práce na vytvoření tří na sebe navazujících relativně samostatných systémů⁴⁸:

- **systemu sociálního pojištění,**
- **státní sociální podpory a**
- **sociální pomoci.**

⁴⁸ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 163

2 DÁVKY SOCIÁLNÍ PÉČE

Bakalářská práce se dále zabývá konkrétně třetím pilířem sociálního zabezpečení v České republice, a to **sociální pomocí**.

Cílem systému sociální pomoci je zabezpečení základních životních potřeb občanů, kteří se nacházejí v obtížné sociální situaci a z objektivních nebo subjektivních důvodů si nejsou schopni vlastním přičiněním ani pomocí rodiny tyto potřeby zabezpečit. Základními životními potřebami občana se rozumí jeho základní biologické, psychické a sociální potřeby, a to na úrovni přijatelné pro společnost a nevedoucí k jeho vyloučení ze společnosti.⁴⁹

V České republice byla první oficiální hranice chudoby – životní minimum – stanovena zákonem č. 463/1991 Sb., o životním minimu (dále také „zákon o životním minimu“), koncem roku 1991. Stala se významnou součástí záchranné sociální sítě, jejíž potřeba vznikla v souvislosti s uskutečňováním sociálně ekonomické transformace společnosti.

2.1 Životní minimum dle zákona č. 463/1991 Sb., o životním minimu, ve znění účinném do 31. 12. 2006

„Životní minimum je společensky uznanou minimální hranicí příjmu, pod níž nastává stav hmotné nouze. Vymezuje výši nezbytných finančních nákladů pro domácnost k dočasnému zajištění základních životních potřeb jejích členů na velmi skromné úrovni.“⁵⁰

Životní potřeby občanů byly uspokojovány především příjmy z výdělečné činnosti, výnosy z majetku a dávkami nemocenského a důchodového zabezpečení nebo jinými státními dávkami. Občanům, jejichž příjmy nedosahují životního minima a kteří si

⁴⁹ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 285

⁵⁰ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 269

nemohou tyto příjmy zvýšit vzhledem ke svému věku, zdravotnímu stavu nebo z jiných vážných důvodů vlastním přičiněním, zejména vlastní prací, se poskytuje pomoc.⁵¹

Za životní minimum občana nebo občanů se považoval úhrn částek stanovených tímto zákonem k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb a k zajištění nezbytných nákladů na domácnost.⁵²

Metodami stanovování životního minima byly metody, kterými se určovala chudoba. Tyto metody lze rozdělit do dvou skupin. Jednak jde o metodu **absolutní – normativní**, při které se vychází z konkrétního spotřebního koše zahrnujícího základní životní potřeby a ze stanovení míry, v jaké je nutno tyto potřeby pokrýt, a dále o **metodu relativní**, podle které lze výši minimálního společensky únosného standardu vyjádřit podílem na průměrné výši čistého příjmu připadajícího na osobu. V prvním případě jsou nejprve definovány potřeby individua a na jejich základě se pak formují nároky na jejich pokrytí. V druhém případě se vychází z příjmové distribuce, disponibilních zdrojů společnosti a makroekonomických veličin a podle jejich výše se stanoví úroveň příjmů, pod kterou jsou občasně posuzovaní jako skupina vyžadující určitou pomoc státu.⁵³

Částka potřebná k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb občana byla stanovena dle věku osoby v pěti úrovních. Uváděné částky byly platné v roce 2006⁵⁴:

- **1.750 Kč** měsíčně u dítěte do 6 let věku,
- **1.950 Kč** měsíčně u dítěte od 6 let do 10 let věku,
- **2.310 Kč** měsíčně u dítěte od 10 let do 15 let věku,
- **2.530 Kč** měsíčně u nezaopatřené dítě od 15 let do 26 let věku,
- **2.400 Kč** měsíčně u ostatních občanů.

⁵¹ ust. § 2 odst. 1 a 2 zákona č. 463/1991 Sb., o životním minimu, ve znění účinném do 31. 12. 2006

⁵² ust. § 3 odst. 1 zákona č. 463/1991 Sb., o životním minimu, ve znění účinném do 31. 12. 2006

⁵³ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 268

⁵⁴ ust. § 3 odst. 2 zákona č. 463/1991 Sb., o životním minimu, ve znění účinném do 31. 12. 2006

Částka potřebná k zajištění nezbytných nákladů na domácnost byla stanovena dle počtu osob žijících v domácnosti ve čtyřech úrovních. Uváděné částky byly platné v roce 2006⁵⁵:

- **2.020 Kč** měsíčně u jednotlivce,
- **2.630 Kč** měsíčně, žily-li v domácnosti dvě osoby,
- **3.260 Kč** měsíčně, žily-li v domácnosti tři nebo čtyři osoby,
- **3.660 Kč** měsíčně, žily-li v domácnosti pět nebo více osob.

Společně posuzovanými osobami byly dle zákona o životním minimu platného v roce 2006⁵⁶

- nezaopatřené děti,
- rodiče nezaopatřených dětí
- manželé, nebo druh a družka,
- nezaopatřené děti nezaopatřených dětí pokud spolu trvale žily a společně uhrazovaly náklady na své potřeby,
- k druhovi (družce) se jako ke společně posuzované osobě přihlíželo, jen žil-li s oprávněnou osobou alespoň tři měsíce,
- Společně posuzovanými osobami byly i osoby, které se přechodně z důvodů soustavné přípravy na budoucí povolání, zdravotních nebo pracovních zdržovaly mimo místo, kde byly hlášeny k trvalému pobytu.
- osoba, která byla ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, se v kalendářním měsíci nepovažovala za osobu společně posuzovanou, pokud tato skutečnost trvala po celý kalendářní měsíc.

Dle zákona o životním minimu se považovaly za **započitatelné příjmy**, tedy příjmy, které rozhodovaly o poskytnutí nebo výši dávek sociální péče, tyto příjmy⁵⁷:

⁵⁵ ust. § 3 odst. 3 zákona č. 463/1991 Sb., o životním minimu, ve znění účinném do 31. 12. 2006

⁵⁶ ust. § 4 odst. 1, 2, 3, 4 zákona č. 463/1991 Sb., o životním minimu, ve znění účinném do 31. 12. 2006

⁵⁷ ust. § 6 odst. 1 zákona č. 463/1991 Sb., o životním minimu, ve znění účinném do 31. 12. 2006

- z příjmů, které byly předmětem daně z příjmů fyzických osob a nebyly přitom od této daně osvobozeny, tyto příjmy:
 1. příjmy ze závislé činnosti a funkční požitky,
 2. příjmy z podnikání a z jiné samostatné výdělečné činnosti
 3. příjmy z kapitálového majetku
 4. příjmy z pronájmu
 5. ostatní příjmy
- příjmy, které byly předmětem daně z příjmů fyzických osob a byly osvobozeny od této daně
- peněžité dávky nemocenského pojištění (péče) a důchodového zabezpečení,
- podpora v nezaměstnanosti a podpora při rekvalifikaci
- plnění z pojištění pro případ dožití určitého věku,
- příjmy ze zahraničí,
- výživné a příspěvek na výživu rozvedeného manžela a neprovdané matce,
- dávky státní sociální podpory a dávky sociální péče, s výjimkou jednorázových dávek a dávek poskytovaných vzhledem ke zdravotnímu stavu bez ohledu na sociální potřebnost,
- mzdové nároky podle zákona o ochraně zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele
- další opakující se nebo pravidelné příjmy.

2.2 Sociální potřebnost dle zákona ČNR č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti, ve znění účinném do 31. 12. 2006

Dnem 1. 1. 2004 nabyla účinnosti jedna z největších a nejvýznamnějších novel zákona ČNR č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti, ve znění pozdějších předpisů (dále také „zákon o sociální potřebnosti“). Novela přinesla zpřesnění řady již existujících podmínek, což přispělo ke zvýšení právní jistoty občanů a sjednocení praxe, zavedla ale rovněž některé podmínky zcela nové. Dávky sociální péče poskytované podle zákona o sociální potřebnosti byly poskytovány z důvodu

nízkého příjmu a nemožnosti jeho zvýšení a naplňovaly právo na pomoc v případě, že se občan ocitl v situaci hmotné nouze.⁵⁸

„Za **sociálně potřebného se občan považuje**, jestliže jeho příjem **nedosahuje částek životního minima** a nemůže si tento příjem zvýšit vzhledem ke svému věku, zdravotnímu stavu nebo z jiných vážných důvodů vlastním přičiněním.⁵⁹

Příjmem občana se rozuměl **průměrný měsíční příjem vyplacený v posledních šesti měsících** před podáním žádosti o dávku sociální péče. Příjem občana se však posuzoval ke dni podání žádosti o dávku sociální péče, pokud došlo před podáním žádosti k podstatnému snížení příjmů občana a výše jeho příjmu za posledních šest měsíců nebyla taková, aby s přihlédnutím k tomuto příjmu občan mohl nadále uhrazovat své životní potřeby.“⁶⁰

Současně novela rozšířila **okruh osob**, u nichž se nezkoumala při posuzování sociální potřebnosti možnost zvýšení příjmu vlastní prací. Kromě osob starších 65 let, poživatelů plného invalidního důchodu, nezaopatřené děti a podobně šlo nově o osoby osobně, celodenně a řádně pečující o blízkou nebo jinou osobu, která byla převážně nebo úplně bezmocná, nebo starší osmdesáti let a byla částečně bezmocná. V praxi šlo především o příjemce příspěvku při péči o blízkou nebo jinou osobu. To však neznamená, že u těchto osob nebyly zkoumány ostatní možnosti zvýšení příjmu vlastním přičiněním (například využitím majetku, uplatněním nároku na dávky apod.).⁶¹

Novela legislativně zpřesnila pojem, známý již před 1. 1. 2004, a to „**zvýšení příjmu vlastním přičiněním**“. Na prvním místě, tak jako tomu bylo i v předchozím znění zákona o sociální potřebnosti, je snaha o zvýšení příjmu vlastní prací. Další možností zvýšení příjmu je uplatnění zákonných nároků a pohledávek, a to zejména nároku na vyjmenované sociální dávky, jakými jsou dávky nemocenského pojištění (péče), dávky důchodového pojištění, dávky státní sociální podpory, výživné

⁵⁸ <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/s/2004/0016/konz1.html>, Mgr. Dana Hacaperková, ze dne 14.3.2011

⁵⁹ ust. § 1 odst.1 zákona ČNR č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti, ve znění účinném do 31. 12. 2006

⁶⁰ ust. § 1 odst. 7 zákona ČNR č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti, ve znění účinném do 31. 12. 2006

⁶¹ <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/s/2004/0016/konz1.html>, Mgr. Dana Hacaperková, ze dne 14. 3. 2011

a příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matce podle zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. Patří sem i uplatnění nároků z pracovních nebo obdobných vztahů, včetně mzdového nároku. Pro uplatnění zákonných nároků a pohledávek však rovněž platí, že toto uplatnění příslušný orgán nevyžaduje v případech, kdy je zřejmé, že uplatnění by nebylo úměrné zisku z něj plynoucímu nebo pokud nepovažuje za možné toto uplatnění po občanu spravedlivě žádat.⁶²

Nesplnění podmínek

Zákon o sociální potřebnosti stanovoval situace, v nichž **občan nebyl považován za sociálně potřebného**. Šlo například o dobu, v níž **konal vojenskou službu** nebo šlo o osobu **samostatně výdělečně činnou**, která měla nedostatečný příjem z toho důvodu, že se **nepřihlásila k nemocenskému pojištění** a neměla tak nárok na dávky nemocenského pojištění.

V případě, že **rodič (zákonný zástupce)** nezaopatřeného dítěte neplnil své povinnosti a **nezabezpečoval řádné plnění povinné školní docházky**, nebyly rovněž plněny podmínky sociální potřebnosti. Účelem tohoto opatření bylo zabránit důsledkům absence dítěte ve vzdělávacím procesu v jeho dalším životě, které mohou vést k neukončení povinné školní docházky, k získání nižší kvalifikace a v nejhorším případě i k pozdějšímu sociálnímu vyloučení již dospělého jedince. V praxi jde o rozšíření možností postihu nezodpovědných rodičů a těsnější spolupráci příslušné školy, orgánu sociálně-právní ochrany dětí a orgánu sociální péče, rozhodujícího o poskytování dávek sociální péče. Druhá z „nových situací“, v nichž občan nebyl považován za sociálně potřebného, byla spojena s **nedostatečnou snahou občana** vedeného v evidenci uchazečů o zaměstnání u příslušného úřadu práce zabezpečit si zvýšení příjmu vlastní prací. Ani tato podmínka nepatřila ke zcela neznámým, šlo spíše o legislativní zpřesnění, neboť ani v období před 1. 1. 2004 nebyla pouhá skutečnost, že je občan veden v evidenci uchazečů o zaměstnání, automatickým dokladem splnění podmínek sociální potřebnosti. Tato úprava jednoznačně navazuje na § 6 zákona č. 1/1991 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, kde bylo uvedeno, že vhodné zaměstnání si občan zabezpečuje sám nebo za pomoci příslušného úřadu práce. Šlo o opatření směřující ke snížení počtu občanů dlouhodobě pobírajících dávky

⁶² <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/s/2004/0016/konz1.html>, Mgr. Dana Hacaperková, ze dne 14. 3. 2011

sociální péče, u nichž je prokazatelně a objektivně zjištěno, že mohou pracovat, ale práci se vyhýbají a vyhovuje jim setrvávání na dávkách sociální péče.⁶³

tabulka č. 1 - Přehled vyplacených celkových finančních částek vynaložených při výplatách dávek sociální péče v roce 2006 a částek vyplacených v roce 2007 a 2008 na Magistrátu města Přerova, Odboru sociálních dávek

		2006	2007	2008	
Příspěvek na péči ****)		--	20 473	27 557	
Dávky hmotné nouze – celkem ****)		--	11 885	10 028	
z toho	Příspěvek na živobytí	--	7 208	5 938	
	Doplatek na bydlení	--	3 430	3 035	
	Mimořádná okamžitá pomoc	--	1 247	1 055	
	v tom	újma na zdraví	--	86	101
		mimořádná událost	--	3	2
		jednorázový výdaj	--	664	670
		nezbytné náklady	--	415	163
		sociální vyloučení	--	79	119
CELKEM VYPLACENO DÁVEK		56 019	57 131	39 778	

zdroj: Magistrát města Přerova, Odbor sociálních dávek

Z tabulky je zřejmé, že na dávkách sociální péče bylo vyplaceno více finančních prostředků, než na dávkách hmotné nouze. Nelze se ovšem v porovnání řídit celkovým počtem vyplacených dávek, když v roce 2007 a 2008 byl do celkové částky zahrnut i příspěvek na péči. Z toho vyplývá, že od roku 2007, kdy nabyt účinnosti nový zákon o pomoci hmotné nouzi, došlo ke snížení objemu vyplacených finančních prostředků pro sociálně potřebné občany.

Dále se práce již zaměří na nově transformovaný systém pomoci v hmotné nouzi.

⁶³ <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/s/2004/0016/konz1.html>, Mgr. Dana Hacaperková, ze dne 14. 3. 2011

3 SYSTÉM POMOCI V HMOTNÉ NOUZI

3.1 Současná právní úprava

„Dnem 1. 1. 2007 došlo k zásadní změně v právní úpravě dosud jednotného systému sociální péče, který znamenal průlom v dosavadním systému sociální péče a to přijetím zákona č. 111/2006 Sb., **o pomoci v hmotné nouzi**, ve znění pozdějších předpisů, který nahradil nejen zákon o sociální potřebnosti, ale transformovaly se do něj též některé dávky sociální péče z vyhlášky MPSV č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, a dále též přijetím zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, který obsahuje novou právní úpravu sociálních služeb, včetně nové dávky – příspěvku na péči, který nahrazuje zvýšení důchodu pro bezmocnost a příspěvek při péči o osobu blízkou.“⁶⁴

„Současně s uvedenými zákony nabytl účinnosti též zákon č. 110/2006 Sb., o **životním a existenčním minimu**, který je využíván v systému dávek pomoci v hmotné nouzi nejen z hlediska částek životního minima, ale kromě drobných odchylek též ve stanovení okruhu osob, které jsou při zkoumání příjmové situace společně posuzovány, a v okruhu započitatelných příjmů“⁶⁵.

Nová právní úprava obsažená v zákoně o pomoci v hmotné nouzi klade větší **důraz na sociální práci s osobami**, jejichž základní životní potřeby nejsou zajištěny, s cílem pomoci jim řešit nedostatek finančních prostředků, ale především odstranit důvody nepříznivé sociální situace aktivizací těchto osob. Základní skupinou jsou osoby s nedostatečnými příjmy. U osob v produktivním věku bez vážných zdravotních problémů jde především o zapojení těchto osob do výdělečné činnosti, popřípadě o zvýšení jejich pracovní aktivity. Zákon obsahuje účinné nástroje k tomu, aby se vyplatilo pracovat. Dále se zkoumá možnost využití majetku, například

⁶⁴ Březská, Naděžda a Vránová, Lucie. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky sociální péče pro zdravotně postižené*. 2. aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, 2008, s. 13, 14

⁶⁵ Březská, Naděžda a Vránová, Lucie. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky sociální péče pro zdravotně postižené*. 2. aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, 2008, s. 14

pronájmu části nemovitosti, dále je důsledněji dbáno na uplatnění zákonných nároků a pohledávek.⁶⁶

Právní úprava navazuje na čl. 30 usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Listina základních práv a svobod“), který zaručuje každému, kdo je v hmotné nouzi, právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek. Podrobnosti této pomoci stanoví zákon (o pomoci v hmotné nouzi). Uvedený článek Listiny základních práv a svobod přitom koresponduje s č. 13 Evropské sociální charty, podle něhož se České republice ukládá zajistit pomoc nezbytnou k zabránění, odstranění nebo zmírnění stavu potřeby jednotlivce nebo rodiny.⁶⁷

Cílem zákona o pomoci v hmotné nouzi je zabránit zneužívání systému a zefektivnit vyplácení dávek. Přibližuje tak institut životního minima v České republice evropskému pojetí, měl by lépe ochraňovat před hmotnou nouzí všechny typy domácností a zároveň motivovat lidi k tomu, aby pracovali, nebo si práci aktivně hledali. Životní minimum je nastaveno jako jednosložkové. Část životního minima vyjadřující náklady na bydlení se ze životního minima vyloučila. Poskytování pomoci na úhradu nezbytných nákladů na bydlení je zajištěno na základě zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů (dále také „zákon o státní sociální podpoře“), poskytováním příspěvku na bydlení, a na základě zákona o pomoci v hmotné nouzi vyplácením doplatku na bydlení.⁶⁸

Podle zákona jsou poskytovány dvě základní opakované dávky (příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení), které byly doposud řešeny zákonem o sociální potřebnosti v jedné dávce, a dále mimořádná okamžitá pomoc, která nahradila dřívější jednorázovou dávku sociální potřebnosti, mimořádná okamžitá pomoc je však poskytována několika odlišným okruhům osob.⁶⁹

⁶⁶ Březská, Naděžda a Vránová, Lucie. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky sociální péče pro zdravotně postižené*. 2. aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, 2008, s 15

⁶⁷ Březská, Naděžda a Vránová, Lucie. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky sociální péče pro zdravotně postižené*. 2. aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, 2008, s 20

⁶⁸ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 270

⁶⁹ Březská, Naděžda a Vránová, Lucie. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky sociální péče pro zdravotně postižené*. 2. aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, 2008, s 20

3.2 Základní nástroje sociální pomoci

Základními nástroji sociální pomoci jsou⁷⁰:

- **poradenství**
- **prevence sociálně-patologických jevů**
- **sociálně-právní ochrana**
- **dávky sociální pomoci**
- **sociální služby.**

Z výčtu je zřejmé, že řada forem má široký interdisciplinární charakter a vedle sociálního systému zasahuje do práva občanského, trestního a mezinárodního.⁷¹

3.2.1 Poradenství

Jde o výměnu informací mezi tím, kdo radí a tím, kdo rady přijímá. V tomto případě pojem informace není chápán pouze jako zpráva nebo údaj, ale i jako poučení. Poradenství může být také chápáno jako metoda redukování emocionálního napětí, proces učení, nebo jako metoda pomoci člověku při řešení problémů a při hledání nových přiměřenějších forem života. Je zřejmé, že poradenství zahrnuje součást jak preventivní tak nápravnou, která se snaží o řešení problémů jednotlivce i rodiny.⁷²

3.2.2 Sociálně-právní ochrana

Jde o jednu z nejvýznamnějších forem sociální pomoci, která se poskytuje nezletilým dětem a občanům, kteří nemají způsobilost k právním úkonům

⁷⁰ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 272

⁷¹ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 272

⁷² Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 272

a občanům, kteří své oprávněné zájmy a zákonem chráněná práva nejsou schopni vlastními silami uplatňovat a tyto zájmy a práva by tak mohly být ohroženy.⁷³

3.2.3 Sociální prevence

Sociální prevencí se rozumí soubor aktivit ovlivňující proces socializace a sociální integrace, které jsou zaměřeny na změnu nepříznivých sociálních podmínek, vedoucích ke vzniku a šíření sociálně-patologických jevů.⁷⁴

Cílem sociální prevence je⁷⁵:

- zabránit vzniku příčin negativních jevů
- zamezit šíření sociálně-patologických jevů do dosud nezasazené společnosti
- opětovné sociální začlenění osob, které jsou nositeli sociálně-patologického chování.

Důraz je položen na práci s mládeží, na její ochranu před negativními společenskými jevy. Došlo k podstatnému navýšení počtu sociálních pracovníků orientovaných na tuto oblast sociální práce, přičemž důraz je položen na realizaci sociální práce přímo v prostředí, v němž se mladí lidé nacházejí.⁷⁶

3.2.4 Sociální služby

Mezi nejvýznačnější sociální služby můžeme zahrnout⁷⁷:

- domovy důchodců (nyní - od 1. 1. 2007 - domovy pro seniory)
- ústavy sociální péče (nyní transformované např. do domovů pro osoby se zdravotním postižením)

⁷³ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 273

⁷⁴ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 273

⁷⁵ Krebs, Vojt Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s.

⁷⁶ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 274

⁷⁷ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 274

- pečovatelskou službu.

Základním východiskem financování těchto služeb sociální péče je zavedení nové dávky, a to příspěvku na péči. Osobám v nepříznivé sociální situaci tak bude poskytován v případě potřeby zajištění pomoci při péči o vlastní osobu a soběstačnosti, a to ve výši která odpovídá rozsahu potřeb (stupni závislosti).⁷⁸

3.2.5 Dávky sociální péče

S účinností od 1. 1. 2007 došlo k zásadní změně v poskytování pomoci osobám, které se nacházejí ve stavu hmotné nouze, tj. nemají dostatečné prostředky k zajištění svých základních životních podmínek, neboť došlo k vyčlenění dávek pomoci v hmotné nouzi, byl vytvořen samostatný systém těchto dávek. V rámci tzv. dávek sociální péče tak zůstávají pouze dávky určené těžce zdravotně postiženým občanům, které nejsou vázány na sociální potřebnost.⁷⁹

3.3 Životní a existenční minimum

Institut životního minima hraje významnou úlohu při stanovení podmínek nároku i výše dávek. Jde nejen o použití částek životního minima, ale též o stanovení okruhu společně posuzovaných osob a stanoveného okruhu započítatelných příjmů. **Životní minimum je vymezeno jako minimální hranice příjmů osob k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb**, který již ale neobsahuje částky považované za nezbytné k zajištění nezbytných nákladů na domácnost. Důvodem vyčlenění je skutečnost, že náklady na bydlení se výrazně liší zejména podle velikosti obce, popřípadě v závislosti na její poloze.⁸⁰

⁷⁸ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 274 a 277

⁷⁹ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 278 a 279

⁸⁰ Březská, Naděžda a Vránová, Lucie. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky sociální péče pro zdravotně postižené*. 2. aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, 2008, s 21

Částka životního minima jednotlivce činí měsíčně 3.126 Kč. Za jednotlivce se pro účely tohoto zákona považuje osoba, která není společně posuzována s jinými osobami.⁸¹

3.3.1 Životní minimum společně posuzovaných osob

Pokud je osoba pro účely tohoto zákona posuzována společně s jinými osobami, jsou částky životního minima odstupňovány podle pořadí osob. Pořadí posuzovaných osob se stanoví tak, že se nejdříve posuzují osoby, které nejsou nezaopatřenými dětmi, a poté osoby, které jsou nezaopatřenými dětmi. V rámci každé z těchto skupin posuzovaných osob se pořadí stanoví podle věku od nejstarší po nejmladší osobu. Věkem osoby rozhodným pro stanovení částek životního minima je věk, kterého osoba dosáhne v kalendářním měsíci, za který je životní minimum zjišťováno.⁸²

Částka **životního minima osoby**, která je posuzována jako první v pořadí, činí **měsíčně 2.880 Kč**.

Částka životního minima osoby, která je posuzována jako druhá nebo další v pořadí, činí měsíčně⁸³:

- **2.600 Kč u osoby od 15 let věku, která není nezaopatřeným dítětem,**
- **2.250 Kč u nezaopatřeného dítěte od 15 do 26 let věku,**
- **1.960 Kč u nezaopatřeného dítěte od 6 do 15 let věku,**
- **1.600 Kč u nezaopatřeného dítěte do 6 let věku.**

Životní minimum osob, které se pro účely tohoto zákona posuzují společně, se stanoví jako úhrn částek životního minima všech těchto osob.

Nezaopatřenost dítěte se pro účely tohoto zákona posuzuje podle zákona o státní sociální podpoře.⁸⁴

⁸¹ ust. § 2 zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů

⁸² ust. § 3 odst. 1 zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů

⁸³ ust. § 3 odst.2, 3 zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů

Společně se pro účely tohoto zákona posuzují⁸⁵:

- a) **rodiče a nezletilé nezaopatřené děti,**
- b) **manželé nebo (registrovaní) partneři** (podle zvláštního právního předpisu za partnera se pro účely tohoto zákona považuje také partner, se kterým občan členského státu Evropské unie uzavřel registrované partnerství na základě právních předpisů jiného členského státu Evropské unie, pokud tyto právní předpisy upravují vzájemnou vyživovací povinnost mezi partnery),
- c) **rodiče a**
 - 1. **nezletilé děti**, které nejsou nezaopatřené,
 - 2. **zletilé děti**, pokud tyto děti společně s rodiči užívají byt a nejsou společně posuzovány s jinými osobami /podle písm. b) nebo d)/
- d) **jiné osoby, které společně užívají byt**, s výjimkou osob, které písemně prohlásí, že spolu trvale nežijí a společně neuhrazují náklady na své potřeby.

Ze společného posuzování osob je **vyjmuta osoba**, která je ve vazbě, ve výkonu ochranného opatření zabezpečovací detence nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, a to v kalendářním měsíci, ve kterém uvedená skutečnost trvala po celý kalendářní měsíc.⁸⁶

3.3.2 Existenční minimum

Existenční minimum je vymezeno zákonem o životním a existenčním minimu jako minimální hranice příjmů osob, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití.⁸⁷

⁸⁴ ust. § 3 odst. 4, 5 zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁵ ust. § 4 odst. 1 zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁶ Březská, Naděžda a Vránová, Lucie. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky sociální péče pro zdravotně postižené*. 2. aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, 2008, s. 29

⁸⁷ Březská, Naděžda a Vránová, Lucie. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky sociální péče pro zdravotně postižené*. 2. aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, 2008, s. 21

Stanovení částky živobytí ve výši existenčního minima se týká těch, kteří nejsou ochotni spolupracovat na změně své nepříznivé ekonomické a sociální situaci, pak je důležité stanovit nejnižší úroveň příjmů, která je zaručena všem obyvatelům.⁸⁸

Částka existenčního minima osoby činí 2.020 Kč. Toto minimum nelze použít u nezaopatřeného dítěte, u poživatele starobního důchodu, u osoby plně invalidní (od 1. 1. 2010 invalidní ve třetím stupni) a osoby, která je starší 68 let (do 31. 12. 2009 to bylo 65 let). Tyto osoby jsou vyloučeny ze zkoumání, zda si mohou zvýšit příjem vlastní prací, mají proto navýšenou základní částku pro výpočet příspěvku na živobytí.⁸⁹

Zvýšení částek životního a existenčního minima

Životní a existenční minimum se může zvýšit na základě nařízení vlády České republiky v pravidelném termínu od 1. ledna, a to dle skutečného růstu nákladů na výživu a ostatní základní osobní potřeby vyjádřeného růstem příslušného indexu spotřebitelských cen za domácnosti celkem ve stanoveném rozhodném období za podmínky, že příslušný index spotřebitelských cen vzroste od počátku rozhodného období alespoň o 5 %.⁹⁰ Z uvedeného vyplývá, že vláda ČR nemá povinnost valorizovat částky životního a existenčního minima, přičemž lze dodat, že od 1. 1. 2007, kdy nabyl nový zákon o pomoci v hmotné nouzi účinnosti, k takovému navýšení doposud nedošlo.

Posuzování příjmů

„Pro posouzení toho, zda příjem osoby dosahuje částky životního minima nebo existenčního minima, se porovnává úhrn jejích započitatelných příjmů s částkou životního minima nebo existenčního minima. Pokud jsou však osoby posuzovány podle tohoto zákona společně, porovnává se úhrn započitatelných příjmů všech

⁸⁸ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 271

⁸⁹ Březská, Naděžda a Vránová, Lucie. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky sociální péče pro zdravotně postižené*. 2. aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, 2008, s 23

⁹⁰ Krebs, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. 4., přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, s. 271

společně posuzovaných osob s úhrnem částek životního minima posuzovaných osob.“⁹¹

Započitatelné příjmy

Nejčetnějšími započitatelnými příjmy, tj. příjmy rozhodnými pro posouzení nároku na dávku pomoci v hmotné nouzi a její výši, jsou příjmy z výdělečné činnosti, dávky státní sociální podpory, dávky důchodového pojištění, dávky z nemocenského pojištění, podpora v nezaměstnanosti a při rekvalifikaci a výživné. Ostatní příjmy jsou méně četné.⁹²

⁹¹ ust. § 6 odst. 1 zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů

⁹² Březská, Naděžda a Vránová, Lucie. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky sociální péče pro zdravotně postižené*. 2. aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, 2008, s 31

4 HMOTNÁ NOUZE

Za stav hmotné nouze, který je podmínkou pro nárok na poskytnutí příspěvku na živobytí a doplatku na bydlení, jsou zákonem o pomoci v hmotné nouzi považovány tyto dvě situace⁹³:

- osoba se nachází v hmotné nouzi, když příjem posuzované osoby a příjem osob s ní společně posuzovaných po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje částky živobytí. (Za přiměřené náklady na bydlení se považují odůvodněné náklady na bydlení, nejvýše však do částky 30 % příjmu osoby nebo osob společně posuzovaných.);
- osoba se nachází v hmotné nouzi, když příjem posuzované osoby a příjem osob s ní společně posuzovaných dosahuje sám nebo s příspěvkem na živobytí částek živobytí, ale nepostačuje k zabezpečení odůvodněných nákladů na bydlení a na služby s bydlením bezprostředně spojené.

Rozhodné období

„Rozhodným obdobím, za které se zjišťuje příjem pro účely posuzování vzniku nároku na dávku, je

- období 3 kalendářních měsíců předcházejících měsíci, v němž byla uplatněna žádost o dávku, nebo
- pokud došlo u osoby nebo společně posuzovaných osob k podstatnému poklesu příjmu, období kalendářního měsíce, v němž byla podána žádost o dávku; za podstatný pokles příjmu se považuje zejména ztráta příjmu z výdělečné činnosti, ukončení výplaty podpory v nezaměstnanosti nebo podpory při rekvalifikaci a ukončení výplaty rodičovského příspěvku.“⁹⁴

Celkové sociální a majetkové poměry

Některé osoby mohou mít nedostatečné příjmy, ale mohou žít v takových majetkových poměrech, že by bylo nelogické a nespravedlivé poskytovat jim dávky hrazené ze státního rozpočtu. Vlastní posouzení majetkových poměrů je na rozdíl

⁹³ Březská, Naděžda a Vránová, Lucie. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky sociální péče pro zdravotně postižené*. 2. aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, 2008, s 39

⁹⁴ ust. § 10 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

od posouzení sociálních poměrů zaměřeno výhradně na majetek posuzované osoby (žadatele o dávku, příjemce dávky). Celkovými majetkovými poměry se rozumí hodnota movitého a nemovitého majetku vycházející z jeho zjištěné hodnoty. Z movitého a nemovitého majetku je vyloučen majetek, jehož prodej nebo jiné využití nelze po osobě žádat.⁹⁵

Zvýšení příjmu vlastním přičiněním

„Zvýšením příjmu vlastním přičiněním se rozumí zvýšení příjmu⁹⁶:

- vlastní prací,
- řádným uplatněním nároků a pohledávek,
- prodejem nebo jiným využitím majetku.“

Zvýšení příjmu vlastní prací⁹⁷:

- započítí výdělečné činnosti u osoby nepracující,
- zvýšení rozsahu a intenzity výdělečné činnosti,
- možnosti vykonávat lépe placenou výdělečnou činnost.“

Za projevenou snahu o zvýšení příjmu vlastní prací se považuje⁹⁸:

- prokázaná vlastní snaha o zvýšení příjmu z výdělečné činnosti, zejména využitím služeb agentur práce, inzerce, nabídek výdělečné činnosti prostřednictvím internetu a korespondence se zaměstnavateli,
- výkon veřejně prospěšných prací nebo krátkodobého zaměstnání zprostředkovaného úřadem práce,

⁹⁵ Březská, Naděžda a Vránová, Lucie. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky sociální péče pro zdravotně postižené*. 2. aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, 2008, s 44

⁹⁶ ust. § 11 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

⁹⁷ ust. § 12 odst. 1 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

⁹⁸ ust. § 12 odst. 2 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

- výkon dobrovolnické služby nebo veřejné služby, je-li tato služba vykonávána alespoň v rozsahu 20 hodin měsíčně,

Příjemce dávky pomoci v hmotné nouzi a s ním společně posuzované osoby mají povinnost předložit na výzvu orgánu pomoci v hmotné nouzi rovněž individuální akční plán.⁹⁹

Zvýšení příjmu řádným uplatněním nároků a pohledávek¹⁰⁰:

Zvýšením příjmu řádným uplatněním nároků a pohledávek se rozumí uplatnění

- nároku na dávky nemocenského pojištění,
- nároku na dávky důchodového pojištění (zabezpečení), s výjimkou starobního důchodu, na který vznikne nárok před dosažením důchodového věku,
- nároku na dávky státní sociální podpory,
- nároku na výživné a příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matce; pro účely posuzování hmotné nouze osoby se posuzuje vyživovací povinnost podle zákona o rodině,
- nároků z pracovních nebo obdobných vztahů, nároku na podporu v nezaměstnanosti a podporu při rekvalifikaci a mzdových nároků podle zákona o ochraně zaměstnanců při platební neschopnosti.

4.1 Příspěvek na živobytí

Nárok na příspěvek na živobytí má osoba, jestliže její příjem a příjem společně posuzovaných osob po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje částek živobytí, přičemž si tento příjem nemůže zvýšit vzhledem ke svému věku, zdravotnímu stavu nebo z jiných vážných důvodů vlastním přičiněním a zabezpečení jejích základních životních podmínek je tak ohroženo.¹⁰¹

⁹⁹ ust. § 12 odst. 3 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰⁰ ust. § 13 odst. 1 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰¹ Březská, Naděžda a Vránová, Lucie. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky sociální péče pro zdravotně postižené*. 2. aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, 2008, s 65

Zvýšení částky živobytí osoby z důvodu dietního stravování

Částka živobytí osoby se zvyšuje, pokud zdravotní stav osoby vyžaduje podle doporučení příslušného odborného lékaře zvýšené náklady na dietní stravování, měsíčně o částku, kterou pro jednotlivé typy diet stanoví prováděcí právní předpis. Prováděcí právní předpis dále stanoví odbornost lékaře, který je příslušný k potvrzení potřeby příslušného typu diety.¹⁰²

Částka živobytí stanovená u osob, jejichž zdravotní stav vyžaduje zvýšené náklady na dietní stravování¹⁰³:

- u diety nízkobílkovinné..... o 1.320 Kč
- u diety při dialýze.....o 960 Kč
- u diety pankreatické.....o 1.000 Kč
- u diety nízkocholestrové.....o 1.000 Kč
- u diety diabetické.....o 1.080 Kč
- u diety při onemocnění fenylketonurií.....o 2.120 Kč
- u diety při onemocnění celiakií.....o 2.680 Kč
- u diety při osteoporóze.....o 1.040 Kč
- u diety při laktózové intoleranci..... o 1.020 Kč
- u diety v těhotenství a při kojení do 1 roku věku dítěte o 1.050 Kč

Zvýšení částky živobytí osoby hledající zaměstnání

„Částka živobytí osoby se zvyšuje o 300 Kč u osoby, která prokáže, že má zvýšené náklady spojené s hledáním zaměstnání, zejména náklady na dopravu, telefon a korespondenci.“¹⁰⁴

¹⁰² ust. § 29 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰³ ust. § 3 odst. 1 vyhlášky MPSV č. 504/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰⁴ ust. § 30 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

4.2 Doplatek na bydlení

Nárok na doplatek na bydlení má vlastník nebo nájemce bytu, který byt užívá, jestliže by po úhradě odůvodněných nákladů na bydlení byl jeho příjem zvýšený o vyplacený příspěvek na živobytí nižší než částka živobytí osoby, nebo příjem společně posuzovaných osob nižší než částka živobytí společně posuzovaných osob. Doplatek na bydlení lze poskytnout pouze tehdy, jestliže osoba užívá byt, jehož je vlastníkem nebo nájemcem v obci, kde je hlášena k pobytu. Další podmínkou nároku na doplatek na bydlení je získání nároku na příspěvek na živobytí a nároku na příspěvek na bydlení ze systému dávek státní sociální podpory.¹⁰⁵

4.3 Mimořádná okamžitá pomoc

Zákon o pomoci v hmotné nouzi umožňuje poskytování mimořádné okamžité pomoci v pěti situacích¹⁰⁶:

- **z důvodu ohrožení zdraví** – nárok má osoba, která nesplňuje podmínky vzniku nároku na příspěvek na živobytí, avšak s ohledem na nedostatek finančních prostředků jí hrozí vážná újma na zdraví,
- **z důvodu vážné mimořádné události** – osoba, kterou postihne vážná mimořádná událost (např. živelní pohroma) a její celkové sociální a majetkové poměry jsou takové, že jí neumožňují překonat nepříznivou situaci vlastními silami,
- **k úhradě jednorázového výdaje** - osoba, která je považovaná za osobu v hmotné nouzi, která nemá vzhledem k příjmům a celkovým sociálním a majetkovým poměrům dostatečné prostředky k úhradě nezbytného jednorázového výdaje (např. správního poplatku při prokázání ztráty osobních dokladů),
- **na úhradu nákladů spojených s pořízením nezbytných základních předmětů dlouhodobé potřeby** a na základní vybavení domácnosti

¹⁰⁵ Březská, Naděžda a Vránová, Lucie. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky sociální péče pro zdravotně postižené*. 2. aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, 2008, s 77

¹⁰⁶ Březská, Naděžda a Vránová, Lucie. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky sociální péče pro zdravotně postižené*. 2. aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, 2008, s 82, 83,84

a odůvodněných nákladů souvisejících se vzděláním nebo zájmovou činností dítěte,

- pro osobu, která v daném čase, s ohledem na neuspokojivé sociální zázemí a nedostatek finančních prostředků nemůže řešit svou situaci a je ohrožena **sociálním vyloučením**.

5 VEŘEJNÁ A DOBROVOLNICKÁ SLUŽBA

5.1 Veřejná služba

„Veřejnou službou se rozumí pomoc obci v záležitostech, které jsou v zájmu obce, zejména při zlepšování životního prostředí v obci, udržování čistoty ulic a jiných veřejných prostranstvích, pomoci v oblasti kulturního rozvoje a sociální péče. Veřejná služba je vykonávána osobami v hmotné nouzi na základě písemné smlouvy uzavřené s obcí obsahující alespoň místo, předmět a dobu výkonu veřejné služby obci. Za výkon veřejné služby nenáleží odměna.“¹⁰⁷

Veřejná služba je jednou z možností zachování, popřípadě rozvíjení pracovních schopností a dovedností osob, které dlouhodobě setrvávají ve stavu hmotné nouze a mají objektivní či subjektivní problémy s nalezením zaměstnání. Veřejná služba má i důležitý sociální rozměr, podporuje sociální začleňování osob, zvyšuje participaci lidí na životě obce a přispívá k dobrým vztahům mezi lidmi v hmotné nouzi.¹⁰⁸

MOTTO:

„Ten, kdo pracuje, se musí mít lépe než ten, který se pracovně nesnaží.“¹⁰⁹

Obec by si měla zmapovat své potřeby a možnosti uplatnění osob v rámci veřejné služby a vytipovat práce, které mohou osoby ve veřejné službě provádět přímo v obci. Poté by se měla zkontaktovat s pracovníky orgánu pomoci v hmotné nouzi a zjistit, zda dávky pomoci v hmotné nouzi pobírají osoby, které mohou veřejnou službu vykonávat. Důležitá je také práce zaměstnanců orgánu pomoci v hmotné nouzi, kteří by měli své klienty informovat o možnostech veřejné služby. Obec může v jednom kalendářním měsíci nabídnout osobám odpracování 20 až 30 hodin během jednoho týdne a v dalším týdnu vzít na veřejnou službu osoby jiné. Takto se

¹⁰⁷ ust. § 18a zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰⁸ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Obec a veřejná služba*. 1.vydání, Praha 2, 2010, s. 6

¹⁰⁹ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Obec a veřejná služba*. 1.vydání, Praha 2, 2010, s. 6

v jednom kalendářním měsíci na veřejné službě může vystřídat více osob v hmotné nouzi.¹¹⁰

Zákon o pomoci v hmotné nouzi v souvislosti se zavedením institutu veřejné služby ukládá povinnosti jednotlivým správním orgánům¹¹¹:

- **Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR** – může poskytnout obci dotaci ke krytí pojistného sjednaného pro výkon veřejné služby,
- **příslušný orgán v hmotné nouzi** – poskytne obci na základě její žádosti informaci, zda osoba, která vykonává veřejnou službu, již veřejnou službu vykonávala a jak byla hodnocena,
- **obecní úřad v přenesené působnosti** – vede evidenci osob vykonávajících veřejnou službu na území obce, zabezpečuje kontrolu výkonu veřejné služby, informuje příslušný orgán pomoci v hmotné nouzi o tom, že byl zahájen výkon veřejné služby, jak byla vykonávána a že byla ukončena,
- **obec v samostatné působnosti** – uzavírá smlouvu o výkonu veřejné služby, uzavírá pojistnou smlouvu kryjící odpovědnost za škodu na majetku.

Tabulka č. 2 - Částka živobytí klientů pobírajících příspěvek na živobytí méně než 6 měsíců

Okruh společně posuzovaných osob		Nevykonávání veřejné služby	Vykonávání veřejné služby v rozsahu alespoň 20 hodin měsíčně	Vykonávání veřejné služby v rozsahu alespoň 30 hodin měsíčně
1 osoba		3.126Kč	3.126Kč	3.679Kč
více osob	první společně posuzovaná osoba	2.880Kč	2.880Kč	3.310Kč
	každá další společně posuzovaná osoba	2.600Kč	2.600Kč	2.890Kč

Tab: vlastní zdroj

¹¹⁰ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Obec a veřejná služba*. 1. vydání, Praha 2, 2010, s. 9

¹¹¹ Ministerstvo sociálních věcí ČR. *Metodický pokyn k veřejné službě č. 1/2009*, ze dne 1. 4. 2009, s. 7

tabulka č. 3 - Částka živobytí klientů pobírajících příspěvek na živobytí déle než 6 měsíců

Okruh společně posuzovaných osob		Nevykonávání veřejné služby	Vykonávání veřejné služby v rozsahu alespoň 20 hodin měsíčně	Vykonávání veřejné služby v rozsahu alespoň 30 hodin měsíčně
1 osoba		2.020Kč	3.126Kč	3.679Kč
více osob	první společně posuzovaná osoba	2.020Kč	2.880Kč	3.310Kč
	každá další společně posuzovaná osoba	2.020Kč	2.600Kč	2.890Kč

Tab: vlastní zdroj

5.2 Dobrovolnická služba

Dobrovolnickou službou je činnost, při níž dobrovolník poskytuje¹¹² :

- „pomoc nezaměstnaným, sociálně slabým, zdravotně postiženým, seniorům, příslušníkům národnostních menšin, imigrantům, osobám po výkonu trestu odnětí svobody, osobám drogově závislým, osobám trpícím domácím násilím, jakož i pomoc při péči o děti, mládež a rodiny v jejich volném čase,
- pomoc při přírodních, ekologických nebo humanitárních katastrofách, při ochraně a zlepšování životního prostředí, při péči o zachování kulturního dědictví, při pořádání kulturních nebo sbírkových charitativních akcí.“

Dobrovolnickou službu organizují pouze nestátní organizace. Základní podmínkou dobrovolnické služby je svobodné rozhodnutí dobrovolníka tuto činnost vykonávat.

¹¹² ust. § 2 zákona č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě), ve znění pozdějších předpisů

EMPIRICKÁ ČÁST

6 Předmět a cíle výzkumu

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, umožňuje od 1. 1. 2009 využít pro osoby v hmotné nouzi nový institut „**veřejná služba**“.

Tento institut je využíván osobami dlouhodobě setrvávajícími ve stavu hmotné nouze. Na základě písemné smlouvy mezi obcí a osobou v hmotné nouzi lze zabezpečovat pomoc v záležitostech, které jsou konány ve prospěch obce a jejích občanů. Jde zejména o zlepšování životního prostředí a udržování čistoty ulic a jiných veřejných prostranství. Další hlavní, velmi pozitivní, skutečností je to, že osoby v hmotné nouzi si touto prací obnoví své pracovní návyky.

Ve své bakalářské práci se budu zabývat nejen skutečnými souhrnnými počty osob v hmotné nouzi, které vykonávají veřejnou službu a dobrovolnickou službu, ale hlavním tématem bude získat zpětnou vazbu od vykonavatelů veřejné služby v městě Přerově. Zpětnou vazbu získám i oslovením mých spolupracovníků, u nichž budu taktéž zjišťovat názory na výkon veřejné služby a její přínos.

6.1 Metodologie

Pro vypracování mé praktické části práce použiji sociologickou metodu terénního šetření formou řízeného rozhovoru, jehož podkladem byl dotazník a dále „kvantitativní obsahovou analýzu, která slouží ke komparování získaných informací. Postup vychází ze sociálně vědních metod měření a kvantifikace a při jeho použití se mediované obsahy zkoumají s ohledem na několik vybraných znaků. Charakteristickým rysem této metody je vysoká míra strukturovanosti a s tím je spojen i vysoký stupeň ověřitelnosti.“¹¹³ Výsledky se dají přehledně znázornit v číselných hodnotách, tabulkách a grafech, které při své práci použiji.

¹¹³ <http://mlada.ic.cz/index.php?topic=90.0>, ze dne 21. 3. 2011

6.2 Objekt výzkumu

Objektem výzkumu budou osoby v hmotné nouzi. Budu zjišťovat, kolik osob v hmotné nouzi vykonávalo v rozhodném období (červen 2009 až listopad 2009) dobrovolnickou službu v organizaci Centrum pro komunitní plánování, která sídlí na Horním náměstí v Přerově. Dále budu pracovat s 50 osobami, náhodně vybranými, které se v rozhodném období zapojily do výkonu veřejné služby, a byly vedeny v evidenci Odboru sociálních služeb a zdravotnictví Magistrátu města Přerova.

6.3 Formulace hypotéz

Hlavní hypotéza

Předpokládám, že zpracováním dat bude dospěno k závěru, že od počátku zavedení veřejné služby (červen 2009, červenec 2009) se do této činnosti zapojili příjemci dávek pomoc v hmotné nouzi jen sporadicky (méně než 1/3 osob, kterých se vykonání veřejné či dobrovolnické služby týkalo, aby nedošlo ke snížení jejich částky živobytí na existenční minimum) a na konci zkoumaného období - prosinec 2009 - bude pracovat nejméně 1/3 všech uvedených příjemců dávek.

Pracovní hypotéza č. 1

Předpokládám, že nadpoloviční většina vykonavatelů veřejné služby není dostatečně spokojena s výší „odměny“ stanovené pro daný počet odpracovaných hodin.

Pracovní hypotéza č. 2

Předpokládám, že vykonavatelé veřejné služby jsou příjemci dávek pomoci v hmotné nouzi déle než 1 rok.

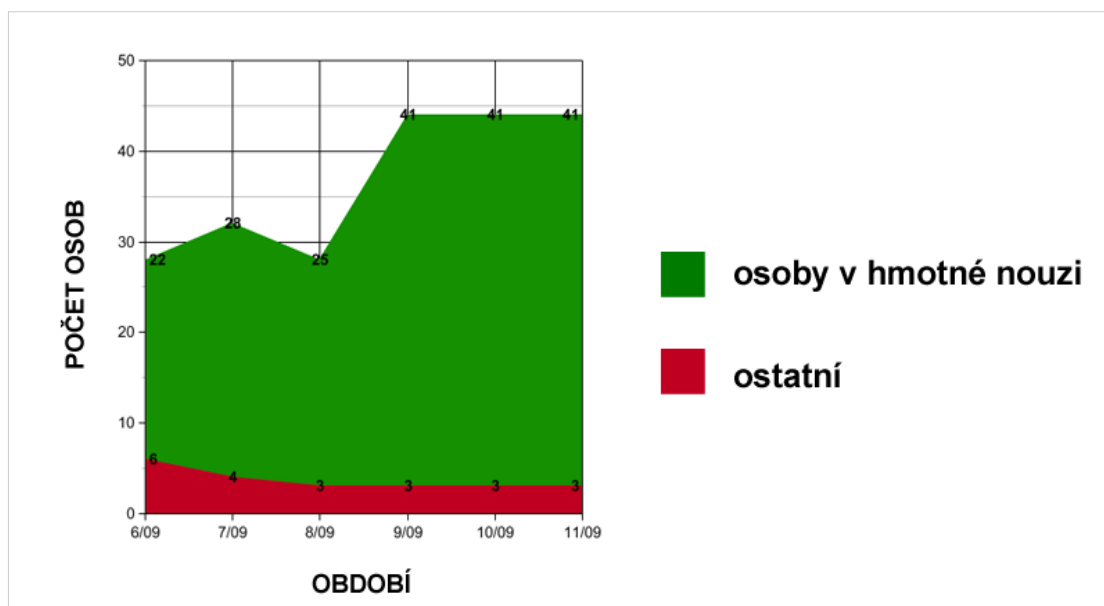
Pracovní hypotéza č. 3

Předpokládám, že pracovníci Magistrátu města Přerova pracující s klienty, kteří vykonávají veřejnou nebo dobrovolnickou službu, chápou tyto instituty jako motivující pro klienty dlouhodobě zabezpečované dávkami pomoci v hmotné nouzi, a to převážně z toho důvodu, že obnovují pracovní návyky klientů.

7 Vyhodnocení a interpretace výsledků výzkumu

Nejprve se budu zabývat získanými výsledky týkajícími se vykonavatelů dobrovolnické služby v městě Přerově při Centru pro komunitní plánování, které se nachází v Přerově na Horním náměstí. Jedná se o nevládní neziskovou organizaci, která svými programy zapojuje občany do plánování rozvoje měst a obcí. Poskytuje služby zájemcům z řad občanských organizací, místní a státní správy a soukromého sektoru. Centrum pro komunitní plánování spolupracuje s velkým množstvím organizací, orgánů státní správy i samosprávy (přibližně 30).

graf č. 1 - Počet osob vykonávajících dobrovolnickou službu v období 1. 6. 2009 – 30. 11. 2009

zdroj: vlastní výzkum

Z uvedeného grafu je zřejmé, že nejčastěji jsou osobami, které vykonávají dobrovolnickou službu, osoby v hmotné nouzi, a to 198 z celkového počtu 220 osob. Počet osob v hmotné nouzi angažovaných v dobrovolnické službě rovněž postupně narůstal, zatímco u osob, které nejsou v hmotné nouzi, došlo spíše k mírnému poklesu počtu osob, které v tomto institutu pracují.

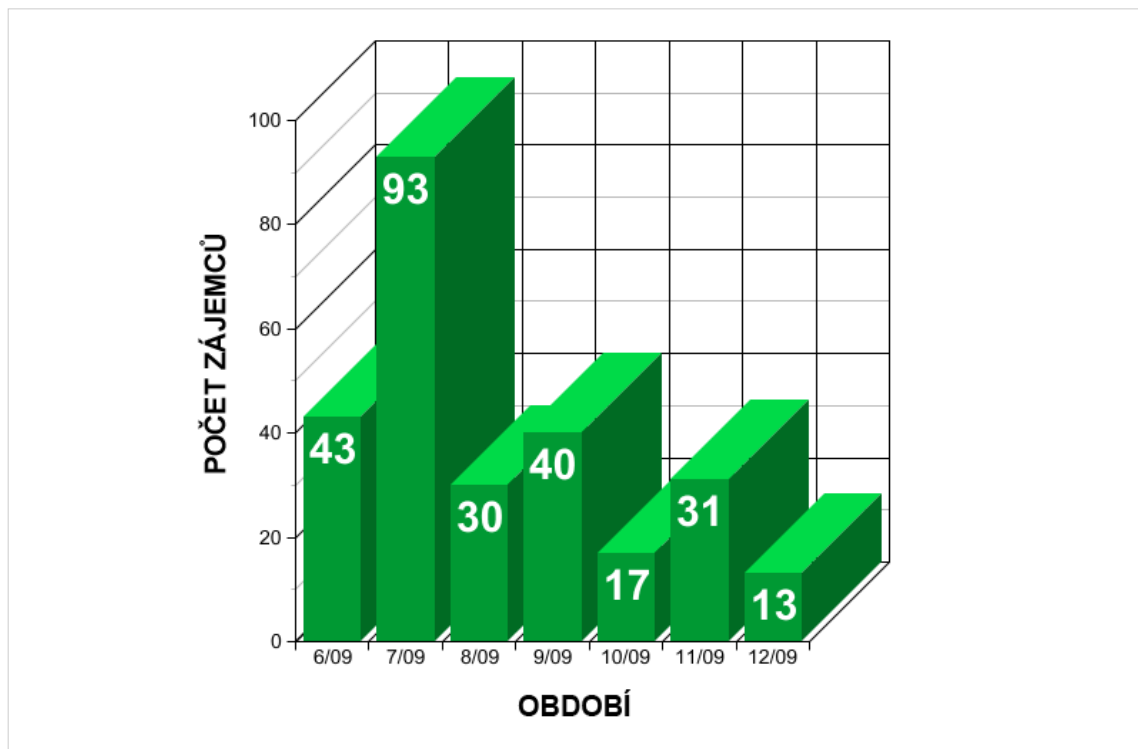
tabulka č. 4 - Smluvní organizace v rámci veřejné služby

Organizace	Počet
Český červený kříž	1
Armáda spásy v ČR	1
Domovní správa města Přerova	1
Oblastní charita Přerov	1
Technické služby města Přerova, s. r. o.	1
Teplo Přerov, a.s.	2
Základní škola	1
Jsme tady, o.s.	1
Celkem	9

zdroj: vlastní výzkum

Za období od června 2009 do prosince 2009 proběhla spolupráce při výkonu veřejné služby s devíti organizacemi.

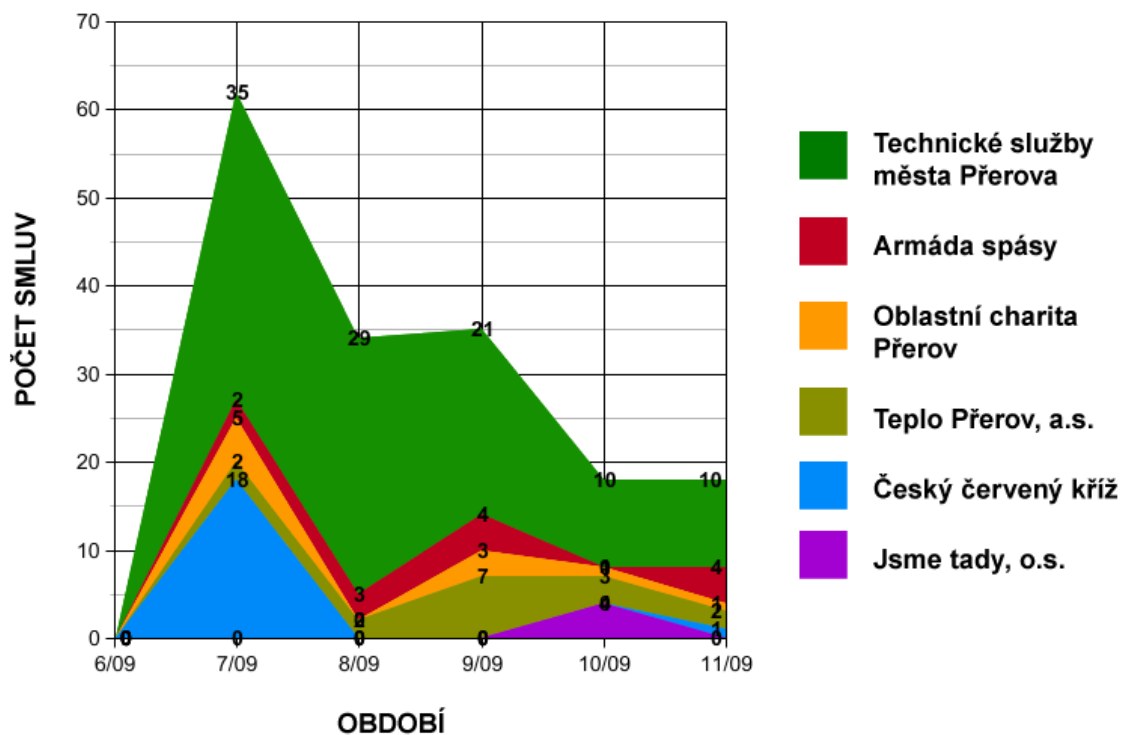
graf č. 2 - Počet zájemců o veřejnou službu v jednotlivých měsících v období 1. 6. 2009 – 31. 12. 2009

zdroj: vlastní výzkum

Z grafu lze dovodit, že osoby v hmotné nouzi projevily zájem o veřejnou službu nejvíce v měsíci červnu 2009 a červenci 2009.

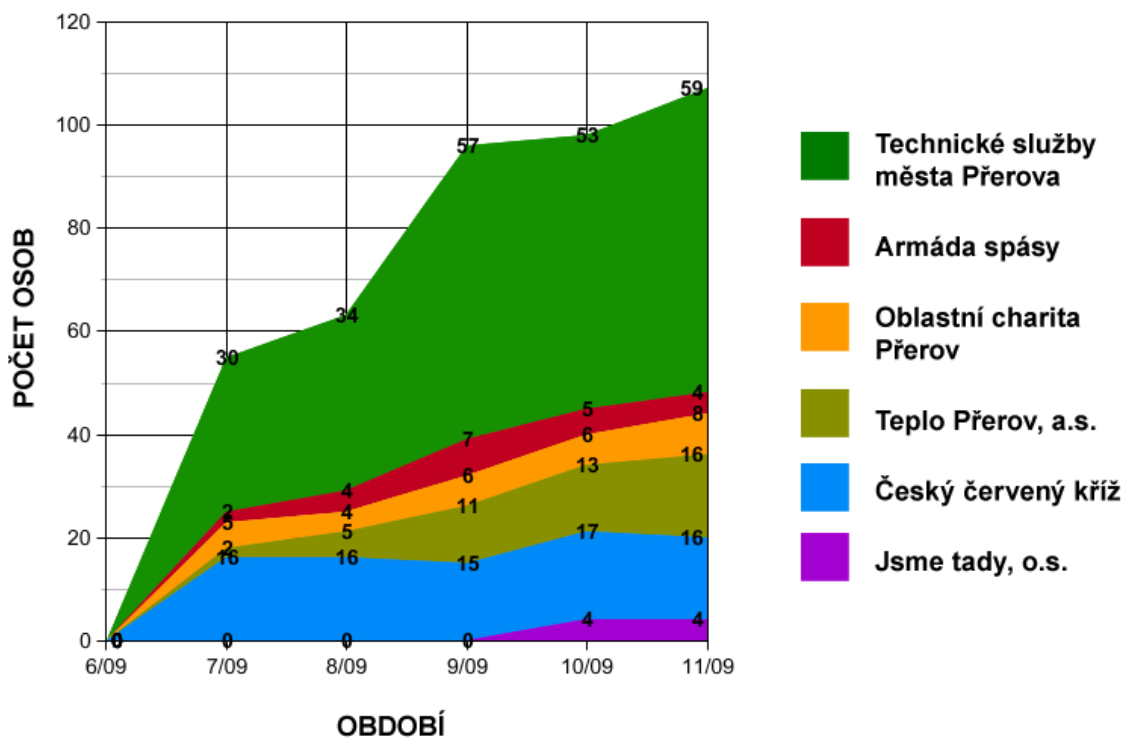
graf č. 3 - Uzavřené smlouvy v jednotlivých organizacích v období 1. 6. 2009 – 30. 11. 2009

zdroj: vlastní výzkum

Celkem 168 organizací uzavřelo smlouvy o výkonu veřejné služby, a to za období od června 2009 do listopadu 2009. Z grafu je zřejmé, že se Statutárním městem Přerov nejvíce spolupracovaly Technické služby města Přerova, s. r. o. Důvod spatřuji v potřebě udržování čistoty ulic a jiných veřejných prostranství.

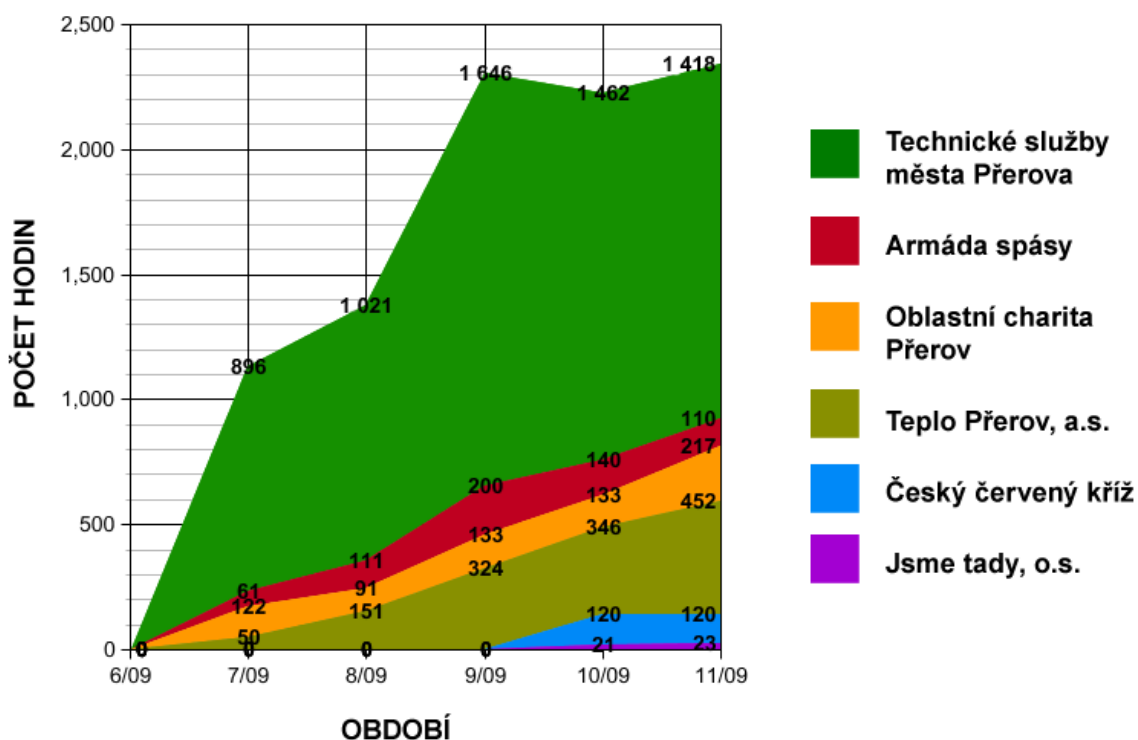
graf č. 4 - Počet osob vykonávajících veřejnou službu v jednotlivých organizacích v období 1. 6. 2009 – 30. 11. 2009

zdroj: vlastní výzkum

Tento graf počtu osob vykonávajících veřejnou službu navazuje na předchozí graf počtu uzavřených smluv a je zřejmé, že největší počet osob vykonávalo veřejnou službu u Technických služeb města Přerova, s. r. o.

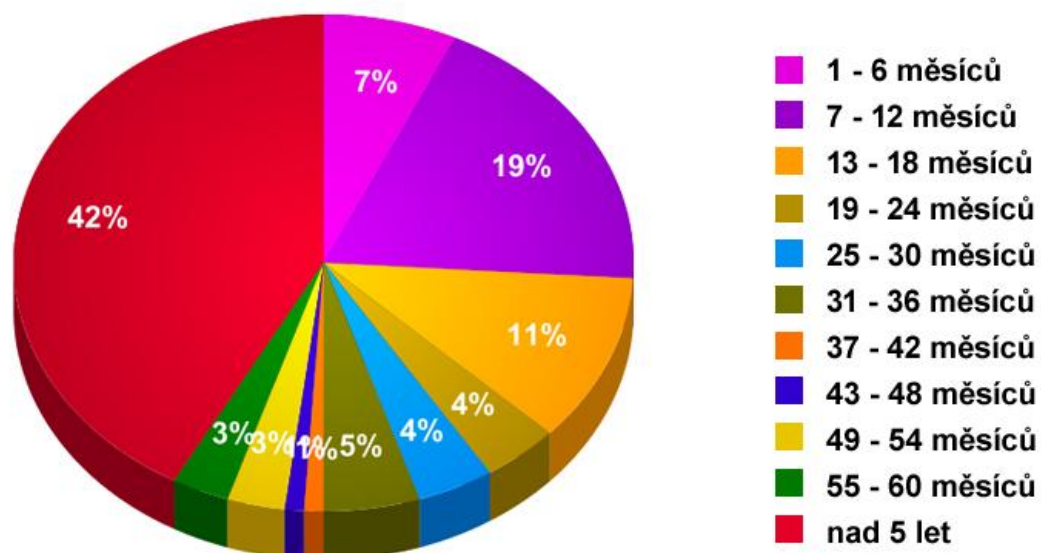
graf č. 5 - Počet odpracovaných hodin v jednotlivých organizacích v období 1. 6. 2009 – 30. 11. 2009

zdroj: vlastní výzkum

Ze zjištěného celkového počtu odpracovaných hodin, což je 11.207,5, bylo odpracováno osobami v hmotné nouzi nejméně v červenci 2009, a to 1.507 hodin, a nejvíce v listopadu 2009, v počtu 2.729 hodin.

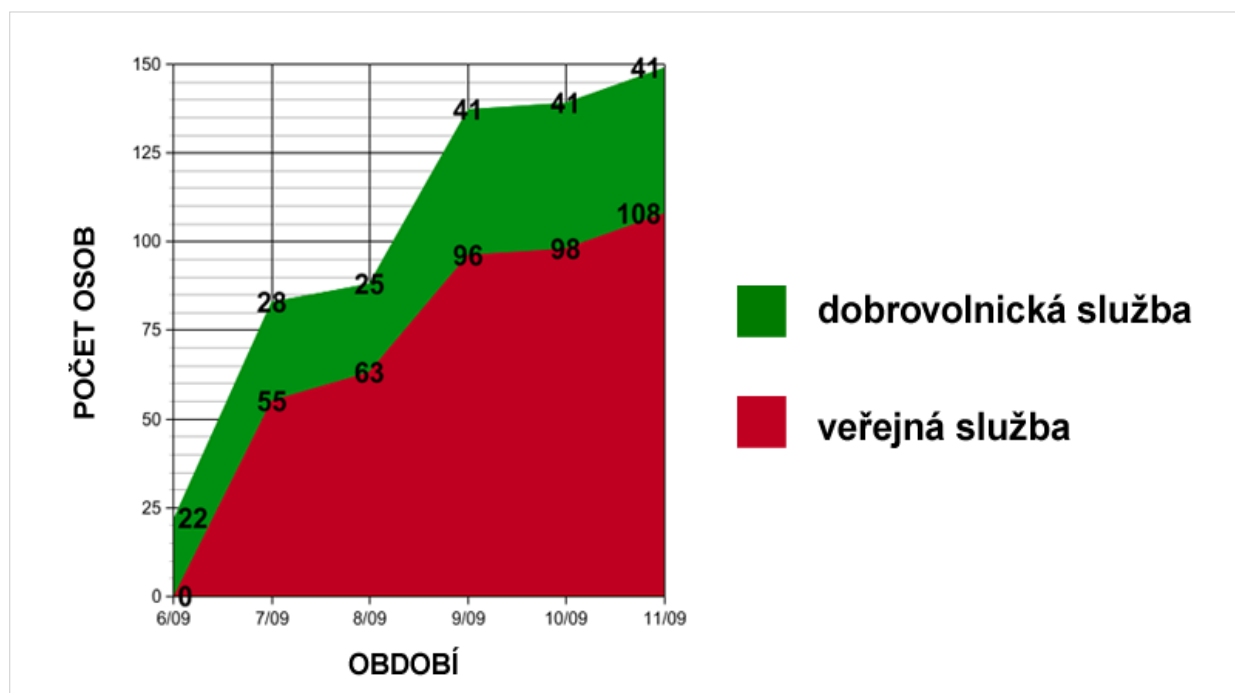
graf č. 6 - Doba pobírání dávek v hmotné nouzi

zdroj: vlastní výzkum

Z grafu je zřejmé, že vykonavatelé veřejné služby jsou převážně příjemci dávek v hmotné nouzi pobírající tyto dávky více jak 5 let, a to 42 %; poté následují příjemci dávek v rozsahu 7 až 12 měsíců (19 %); u kategorie pobírání dávky 13 až 18 měsíců jde procentuálně o 11 %; 1 až 6 měsíců pobírání představuje 7 % osob; při pobírání dávky 31 až 36 měsíců je to 5 % osob; u 19 až 24 měsíců a 25 až 30 měsíců jde vždy o 4 % osob; v případě kategorií 49 až 54 měsíců a 55 až 60 měsíců se jedná o 3 % osob; a nejnižší počet osob - 1 % - se vyjádřilo, že dávku pomoci v hmotné nouzi přijímá v období 37 až 42 měsíců a 43 až 48 měsíců.

graf č. 7 - Srovnání počtu osob vykonávajících veřejnou a dobrovolnickou službu v období 1. 6. 2009 – 30. 11. 2009

zdroj: vlastní výzkum

Z tohoto grafu je patrné, že výkon veřejné služby je upřednostňován před službou dobrovolnickou, což může být způsobeno mnoha faktory, kromě jiného skutečností, že veřejnou službu nabízí více organizací, a dále faktem, že veřejná služba klade v určitých aspektech na její účastníky nižší nároky než služba dobrovolnická. Závěr, který plyne i z tohoto grafu, je velmi pozitivní vzhledem k tomu, že od počátku sledovaného období je stále vyšší zájem jak o veřejnou tak i dobrovolnickou službu.

Dále se budu věnovat hlavnímu tématu bakalářské práce, a to je vyhodnocení sociologické metody terénního šetření formou řízeného rozhovoru, jehož podkladem byl dotazník pro vykonavatele veřejné služby a pracovníky Magistrátu města Přerova, kteří mají na starosti klienty pobírající dávky pomoci v hmotné nouzi a zároveň klienty, kteří vykonávají veřejnou službu.

tabulka č. 5 - Věk vykonavatelů veřejné služby

Věk	Počet osob	
	absolutní	procentuální
18 – 29 let	7	14 %
30 – 39 let	11	22 %
40 – 49 let	20	40 %
50 – 59 let	10	20 %
60 a více let	2	4 %
Celkem	50	100 %

zdroj: vlastní výzkum

Z celkového počtu 50 vykonavatelů veřejné služby (tj. 100 %) bylo 7 osob ve věku do 29 let, tj. 14 %; dále 11 osob, tj. 22 % ve věku od 30 do 39 let. Nejpočetněji zastoupenou skupinou byla věková kategorie 40 až 49 let, do níž spadá 20 osob, tj. 40 % z celkového počtu respondentů. Ve věku od 50 do 59 let odpovídalo 10 osob, tj. 20 %. Nejméně vykonavatelů veřejné služby mezi dotázanými je věku 60 a více let, pouze 2 osoby, tj. 4 %.

tabulka č. 6 - Rodinný stav

Rodinný stav	Počet osob	
	absolutní	procentuální
svobodný/-á	20	40 %
ženatý/vdaná	13	26 %
rozvedený/-á	15	30 %
vdovec/vdova	2	4 %
Celkem	50	100 %

zdroj: vlastní výzkum

Dle zpracování dotazníků bylo nejvíce vykonavatelů svobodných. Absolutní počet činí 20 osob, tj. 40 % dotázaných. Následuje počet rozvedených klientů, což činí 15 osob, tj., 30 % osob. Ženatých či vdaných bylo celkově 13, tj. 26 %. Pouze 4 % respondentů (tj. 2 osoby) bylo ovdovělých.

tabulka č. 7 - Nejvyšší dosažené vzdělání

Vzdělání	Počet osob	
	absolutní	procentuální
základní	35	70 %
střední odborné bez maturity	10	20 %
střední odborné s maturitou	5	10 %
vysokoškolské	0	0 %
Celkem	50	100 %

zdroj: vlastní výzkum

Nejvíce z dotázaných vykonavatelů veřejné služby mělo pouze základní vzdělání, celkem 35, tj. 70 % osob. Poté následovali klienti vyučení v oboru – 10 osob, tj. 20 % dotázaných; dále klienti se středním odborným vzděláním s maturitou - 5 osob, tj. 10 %; a nikdo z respondentů neměl vysokoškolské vzdělání. Pak je potvrzena skutečnost, že klienti vysoce vzdělaní mají možnost rychlejšího uplatnění se v zaměstnání.

tabulka č. 8 -

Náročnost vykonané práce

Názor	Počet osob	
	absolutní	procentuální
těžká	9	18 %
spíše těžká	11	22 %
lehká	20	40 %
spíše lehká	3	6 %
nedovede posoudit	7	14 %
Celkem	50	100 %

zdroj: vlastní výzkum

Dle vyjádřených názorů klientů na náročnost vykonávané práce je zřejmé, že většina – 20 osob, tj. 40 % uvádí, že vykonávaná práce je snadno proveditelná. 11 osob, tj. 22 % uvádí, že práce je spíše těžká; poté následuje pro 9 osob, tj. 18 %, pro které je práce těžká; osob, které nedovedou posoudit náročnost práce, je 7, tj. 14 %; a za spíše lehkou práci považují veřejnou službu 3 osoby, tj. 6 % z celkového počtu dotazovaných vykonavatelů veřejné služby.

tabulka č. 9 - Spokojenost s odvedenou prací

Vyjádření	Počet osob	
	absolutní	procentuální
spokojen	35	70 %
spíše spokojen	9	18 %
nespokojen	2	4 %
spíše nespokojen	2	4 %
neví	2	4 %
Celkem	50	100 %

zdroj: vlastní výzkum

Osoby v hmotné nouzi jsou převážně spokojené s výkonem své práce, zcela spokojeno je 35, tj. 70 %; spíše spokojeno je 9 osob, což představuje 18 %; nespokojeny či spíše nespokojeny jsou dohromady 4 osoby, tj. 8%; a 2 osoby neví,

nebo se nechtěly vyjádřit. Zde jsem předpokládala, že spokojenost bude skoro 100 %, mezi osobami se tedy objevili jedinci, kteří umí být ke své práci kritičtí.

tabulka č. 10 - Zájem odpracovat více hodin

Počet hodin	Počet osob	
	absolutní	procentuální
0	10	20 %
do 30 hodin	9	18 %
30 – 60 hodin	11	22 %
60 – 90 hodin	3	6 %
90 – 120 hodin	5	10 %
120 – 150 hodin	5	10 %
nad 150 hodin	7	14 %
Celkem	50	100 %

zdroj: vlastní výzkum

Zájem o odpracování většího počtu hodin je evidentní, ale převážná část osob (v počtu 11), tj. 22%, je ochotná pracovat do 60 hodin měsíčně. Nad 150 hodin měsíčně se vyslovilo 7 osob, tj. 14%, jde o osoby, které byly pravděpodobně zvyklé pracovat v řádném pracovním procesu.

tabulka č. 11 - Počet osob v rodině vykonávajících veřejnou službu

Počet osob v rodině vykonávající VS	Počet osob	
	absolutní	procentuální
1	21	42 %
2	20	40 %
3	5	10 %
4	3	6 %
5 a více	1	2 %
Celkem	50	100 %

zdroj: vlastní výzkum

Výsledky v tabulce ukazují, že jedinců, kteří pobírají dávky pomoci v hmotné nouzi samostatně, je nejvíce, absolutní počet činí 21, tj. 42 %. Dále následují osoby dvě v počtu 20, tj. 40 %. Vzhledem k tomu, že dávku pobírají i mnohočetné rodiny, z grafu je zřejmé, že se do veřejné služby zapojuje i více osob z jedné rodiny. U

hodnoty 5 a více osob se zapojila jen 1 rodina, tj. 2 % z celkového počtu respondentů.

tabulka č. 12 - Vyhovující doba počátku pracovní doby v ranní 7. hodině

Vyhovující doba počátku pracovní doby v ranní 7. hodině	Počet osob	
	absolutní	procentuální
ano	19	38 %
ne	20	40 %
nevím	11	22 %
Celkem	50	100 %

zdroj: vlastní výzkum

Počátek zahájení pracovní doby v 7:00 je pro osoby vykonávající veřejnou službu problémem u 20 respondentů, tj. 40 %, ale pro 19 osob, tj. 38 % je tato doba vyhovující. Z toho usuzují, že pracovní návyky dlouhodobě zabezpečovaných klientů dávek pomoci v hmotné nouzi nejsou vytvořeny.

tabulka č. 13 - Dotaz na navýšení dávky při odpracování 30 hodin

Dotaz na navýšení dávky při odpracování 30 hodin	Počet osob	
	absolutní	procentuální
o 300,- Kč	5	10 %
o 500,- Kč	25	50 %
o 1.000,- Kč	20	40 %
Celkem	50	100 %

zdroj: vlastní výzkum

Z této tabulky je zřejmé, že většina osob (25 klientů, tj. 50 %), by uvítala navýšení dávky o dalších 500,- Kč. Navýšení o 1.000,- Kč by uvítalo 20 klientů, tj. 40 % a jen malá část (5 osob) by uvítala navýšení o 300,- Kč. Z těchto počtů je jasný závěr, že klienti by za odpracovaných 30 hodin veřejné služby měsíčně uvítali navýšení částky tzv. bonusu, což by mohlo motivovat více klientů pro práci ve veřejné službě.

V další části své bakalářské práci jsem obdržela zpětnou vazbu 25 pracovníků Odboru sociální dávek a Odboru sociálních služeb a zdravotnictví Magistrátu města Přerova.

Vzhledem k tomu, že pracovníci obou odborů se v odpovědích na otázky v dotaznících téměř shodli ve všech 5 bodech, zhodnotím jejich vyjádření slovně.

Otázka č. 1: Považujete veřejnou a dobrovolnickou službu pro klienty dávek pomoci v hmotné nouzi za motivační?

Z odpovědí je jasné, že 100 % dotázaných pracovníků se na této otázce shodlo s kladným vyjádřením.

Otázka č. 2: Jaké máte zkušenosti s četností využívání veřejné a dobrovolnické služby příjemců dávek pomoci v hmotné nouzi?

Zde dle dotazníků došlo ke 50% shodě, kdy polovina odpověděla, že má zkušenosti kladné, zatímco ostatní záporné.

Otázka č. 3: Bylo by přínosem pro samotné klienty, aby došlo k navýšení požadovaného počtu odpracovaných hodin v rámci veřejné, nebo dobrovolnické služby?

Zde se opět pracovníci Magistrátu města Přerově shodli ve 100 % odpovědí tak, že navýšení počtu odpracovaných hodin by bylo účelné pro vytvoření pracovních návyků klientů pomoci v hmotné nouzi.

Otázka č. 4: Je Vám známo, zda veřejnou nebo dobrovolnickou službu využívají spíše ženy, nebo muži?

Při této odpovědi nebyly pracovníci jednotní, 40 % dotázaných odpovědělo, že pracují spíše ženy, a zbývajících 60 % má zato, že práci veřejné nebo dobrovolnické služby využívají spíše muži.

7.1 Vyhodnocení hypotéz

Hlavní hypotéza

Předpokládám, že zpracováním dat bude dospěno k závěru, že od počátku zavedení veřejné služby (červen 2009, červenec 2009) se do této činnosti zapojili příjemci dávek pomoc v hmotné nouzi jen sporadicky (méně než 1/3 osob, kterých se vykonání veřejné či dobrovolnické služby týkalo, aby nedošlo ke snížení jejich částky živobytí na existenční minimum) a na konci zkoumaného období - prosinec 2009 - bude pracovat nejméně 1/3 všech uvedených příjemců dávek.

Tato hypotéza se nepotvrdila. Na počátku zkoumaného období června 2009 a července 2009 se zapojilo do výkonu veřejné a dobrovolnické služby více klientů pobírajících dávky pomoci v hmotné nouzi, než v listopadu 2009 a prosinci 2009.

Pracovní hypotéza č.1

Předpokládám, že nadpoloviční většina vykonavatelů veřejné služby není dostatečně spokojena s výší „odměny“ stanovené pro daný počet odpracovaných hodin.

Hypotéza se potvrdila, 90 % osob vykonávající veřejnou službu by uvítalo navýšení odměny při odpracovaných 30 hodin v měsíci.

Pracovní hypotéza č. 2

Předpokládám, že vykonavatelé veřejné služby jsou příjemci dávek pomoci v hmotné nouzi déle než 1 rok.

Tato hypotéza se potvrdila, 74 % osob vykonávajících veřejnou službu jsou příjemci dávek pomoci v hmotné nouzi déle jak 1 rok.

Pracovní hypotéza č. 3

Předpokládám, že pracovníci Magistrátu města Přerova pracující s klienty, kteří vykonávají veřejnou nebo dobrovolnickou službu, chápou tyto instituty jako motivující pro klienty dlouhodobě zabezpečované dávkami pomoci v hmotné nouzi, a to převážně z toho důvodu, že obnovují pracovní návyky klientů.

Tato hypotéza byla zhodnocena 100% odsouhlasením pracovníků Magistrátu města Přerova. Určují veřejnou a dobrovolnickou službu jako velmi motivující prvek při obnovení pracovních návyků.

8 Závěr

Cílem bakalářské práce bylo z vybraného vzorku respondentů vyhodnotit, jak respondenti, příjemci dávek pomoci v hmotné nouzi, a dále samotní pracovníci Odboru sociálních dávek a Odboru sociálních služeb a zdravotnictví hodnotí institut veřejné a dobrovolnické služby.

Teoretická část práce vycházela z popisu systému sociálního zabezpečení v České republice, zabývala se systémem sociální pomoci platným do konce roku 2006, ale také popisem nového systému dávek pomoci v hmotné nouzi, účinným od měsíce ledna 2007, kdy došlo k reformě systému sociální pomoci, a to zákonem č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, který zcela změnil původní systém sociální pomoci.

V empirické části jsou vyhodnoceny dotazníky příjemců dávek pomoci v hmotné nouzi a pracovníků úřadu zabývajících se veřejnou službou, rozebrána je z každá z otázek v dotaznících a následně vyhodnocen motivačního cyklus při výkonu veřejné služby. V grafech jsou přehledně předloženy počty osob vykonávajících dobrovolnickou a veřejnou službu za období od června 2009 do prosince 2009.

Veřejná služba v městě Přerově byla schválena dne 24. 6. 2009 Radou Statutárního města Přerova v souvislosti s novelizací zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů. Celou agendou organizování veřejné služby byl pověřen Odbor sociálních služeb a zdravotnictví – oddělení sociální prevence, Magistrátu města Přerova. Veřejná služba byla zřízena především pro osoby žijící v městě Přerově. První zájemci o výkon veřejné služby byli zaznamenáni v měsíci červnu 2009, avšak k sepsání prvních smluv a samotnému výkonu došlo až v měsíci červenci 2009. O výkon veřejné služby v období od července 2009 do listopadu 2009 projevilo zájem 9 organizací, se kterými byla uzavřena smlouva o vzájemné spolupráci. Všechny smluvní organizace projevily svůj zájem v oblasti úklidu veřejných a vnitřních prostranství, udržování čistoty ulic a pomoci v oblasti kulturního rozvoje ve městě, a to především Technické služby města Přerova, s. r. o. Ve sledovaném období bylo uzavřeno celkem 168 smluv o výkonu veřejné služby. Za toto období bylo do výkonu veřejné služby zapojeno 420 osob v hmotné nouzi, které celkově odpracovaly 11.207,5 hodin.

Institut veřejné služby se ze získaných výsledků této práce projevil jako velkým přínosem pro osoby dlouhodobě pobírající dávky pomoci v hmotné nouzi. Především pro obnovení pracovních návyků, posílení vzájemných sociálních

kontaktů. V případě, že klient pracuje poctivě a organizace je s jeho vykonávanou prací spokojena, může klient touto formou získat i trvalý pracovní poměr.

Zavedení veřejné služby je přínosem i pro obec samotnou. Projevu se čistotou ulic, hlavně v těch lokalitách, kde bydlí většina osob pobírajících dávky pomoci v hmotné nouzi, kteří si poté váží své vykonané práce a dodržují v okolí bydliště čistotu.

Z provedeného výzkumu lze konstatovat, že o možnost vykonat veřejnou nebo dobrovolnickou službu neprojevovalo zájem více než 2/3 klientů, přestože u nich došlo ke snížení částky živobytí na existenční minimum. Výkon veřejné služby však mezi klienty převažuje. S některými z těchto klientů byla i sepsána smlouva o výkonu veřejné služby, ale k vykonání práce nedošlo, proto bych navrhovala tyto osoby sankcionovat. Dále lze konstatovat, že veřejnou nebo dobrovolnickou službu vykonávají osoby převážně středního věku, z toho je zřejmé, že těmto osobám zůstaly pracovní návyky z doby, kdy byla práce povinná. U otázky vzdělání osob převažuje vzdělání základní, z čehož by mohlo vyplývat, že dávky pomoci v hmotné nouzi pobírají převážně osoby nevzdělané. Při otázce, zda by klienti měli zájem o vyšší počet odpracovaných hodin při navýšení finanční částky, je zřejmé, že většina klientů se kloní odpracovat maximálně 60 hodin měsíčně při navýšení částky o 500,- Kč, což nehodnotím jako motivaci při zvýšení počtu odpracovaných hodin. Skutečnost, že většině klientů nevyhovuje ranní počátek vykonávané práce, hodnotím jako ztrátu pracovních návyků.

Tato práce mohla být ku prospěchu a dále využita v rámci statistického přehledu osob vykonávajících veřejnou a dobrovolnickou službu a na základě zjištěných závěrů by bylo zapotřebí navýšit počet odpracovaných hodin hlavně pro rozvíjení pracovních návyků osob, které dlouhodobě setrvávají jako příjemci dávek pomoci v hmotné nouzi, tedy zvážit další efektivnější práci s dlouhodobě nezaměstnanými klienty.

Na závěr bych uvedla, že nově vytvořený třetí pilíř sociálního systému, který byl vybudován hlavně z důvodu úspor výdajů ze státního rozpočtu, tak i funguje. Ovšem důležitá je i souhra všech organizací, které se veřejnou i dobrovolnickou službou zabývají a samotných klientů, kteří službu vykonávají. Jen takto lze veřejnou i dobrovolnickou službu považovat za součást sociální politiky, která má zájem o co nejnižší počet nezaměstnaných osob v našem státě.

PŘEHLED POUŽITÉ LITERATURY

1. BŘEZSKÁ, N.a VRÁNOVÁ L.. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky sociální péče pro zdravotně postižené*. 2. aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, 2008, ISBN
2. HACAPERKOVÁ, D. Mgr, Sociální potřebnost, [on-line]. [cit. 14. března 2011]. Dostupné na internetu: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/s/2004/0016/konz1.html>
3. KREBS, V. a kolektiv. *Sociální politika 4.*, přepracované a aktualizované vydání. Praha ASPI, a.s., 2007, ISBN
4. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Obec a veřejná služba*. 1.vydání, Praha 2, 2010, ISBN
5. Ministerstvo sociálních věcí ČR. *Metodický pokyn k veřejné službě č. 1/2009*, ze dne 1. 4. 2009, ISBN
6. POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. 1. vydání. Praha. Sociologické vydavatelství, 1995, ISBN
7. Zákon č. 463/1991 Sb., o životním minimu, ve znění pozdějších předpisů, platném do 31. 12.2006
8. Zákon č. 482/1991 Sb.,o *sociální potřebnosti*, ve znění pozdějších předpisů platném do 31. 12.2006
9. Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů
10. Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů
11. Zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě. ve znění pozdějších předpisů

SEZNAM TABULEK

tabulka č. 1 - Přehled vyplacených celkových finančních částek vynaložených při výplatách dávek sociální péče v roce 2006 a částek vyplácených v roce 2007 a 2008 na Magistrátu města Přerova, Odboru sociálních dávek.....	27
tabulka č. 2 - Částka živobytí klientů pobírajících příspěvek na živobytí méně než 6 měsíců.....	44
tabulka č. 3 - Částka živobytí klientů pobírajících příspěvek na živobytí déle než 6 měsíců.....	45
tabulka č. 4 - Smluvní organizace v rámci veřejné služby.....	49
tabulka č. 5 - Věk vykonavatelů veřejné služby.....	56
tabulka č. 6 - Rodinný stav.....	56
tabulka č. 7 - Nejvyšší dosažené vzdělání.....	57
tabulka č. 8 - Náročnost vykonané práce.....	58
tabulka č. 9 - Spokojenost s odvedenou prací.....	58
tabulka č. 10 - Zájem odpracovat více hodin.....	59
tabulka č. 11 - Počet osob v rodině vykonávajících veřejnou službu.....	59
tabulka č. 12 - Vyhovující doba počátku pracovní doby v ranní 7. hodině.....	60
tabulka č. 13 - Dotaz na navýšení dávky při odpracování 30 hodin.....	60

SEZNAM GRAFŮ

graf č. 1 - Počet osob vykonávajících dobrovolnickou službu v období 1. 6. 2009 – 30. 11. 2009.....	48
graf č. 2 - Počet zájemců o veřejnou službu v jednotlivých měsících v období 1. 6. 2009 – 31. 12. 2009.....	50
graf č. 3 - Uzavřené smlouvy v jednotlivých organizacích v období 1. 6. 2009 – 30. 11. 2009.....	51
graf č. 4 - Počet osob vykonávajících veřejnou službu v jednotlivých organizacích v období 1. 6. 2009 – 30. 11. 2009.....	52
graf č. 5 - Počet odpracovaných hodin v jednotlivých organizacích v období 1. 6. 2009 – 30. 11. 2009.....	53
graf č. 6 - Doba pobírání dávek v hmotné nouzi.....	54
graf č. 7 - Srovnání počtu osob vykonávajících veřejnou a dobrovolnickou službu v období 1. 6. 2009 – 30. 11. 2009.....	55

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 Smlouva o výkonu veřejné služby

Příloha č. 2 Dotazník